

De Amerikaanse reactie op het Tsjetsjeniëconflict

Een voorbeeld van zwijgzaamheid bij het neoconservatisme

Inhoud

Inleiding	4
Status Quaestionis.....	7
Het neoconservatisme	10
Geschiedenis	10
Kenmerken neoconservatisme.....	14
Russisch-Amerikaanse betrekkingen.....	17
Relatie Verenigde Staten en Sovjet-Unie	17
Relatie ten tijde van Jeltsin	19
Relatie ten tijde van Poetin tot 11 september	20
De situatie in Tsjetsjenië	22
Samenvatting conflict.....	22
Amerikaanse reacties	24
Conclusie	29
Literatuur.....	31

Inleiding

De ineenstorting van de Sovjet-Unie maakten de Verenigde Staten de enige supermacht in de wereld. De Amerikaanse militaire doctrine die gold tijdens de Koude Oorlog verloor hiermee haar bestaansrecht. De hoge militaire uitgaven van de VS waren in het verleden gelegitimeerd op basis van angst voor de Sovjet Unie.¹ Door middel van deze hoge uitgaven konden de Verenigde Staten tijdens de Koude Oorlog hun militair op verschillende plekken in de wereld inzetten om de groei van het communisme tegen te gaan. Maar nu de Sovjet-Unie niet langer bestond ontstond hiermee de vraag of de VS haar hoge militaire uitgaven niet moest terugdringen.²

In de Amerikaanse samenleving en onder de politieke elite waren er genoeg stemmen die pleitten voor het terugdringen van het militair budget. Het beleid van president Clinton in de jaren '90 vertaalde de retoriek van het terugdringen van het militaire budget. Verschillende militaire bases in de wereld werden gesloten. Ook werd het leger in termen van mankracht flink ingeperkt.³ Voorstanders van een kleiner en goedkoper leger pleitten tegelijkertijd voor een meer isolationistisch Amerika. Amerika zou nog steeds de uitbreiding van de democratie in de wereld moeten toejuichen; interventies met Amerikaanse soldaten moesten daarentegen worden beperkt of zelfs geheel niet plaatsvinden.⁴ Genoeg andere stemmen in de Amerikaanse samenleving en politiek pleitten daarentegen juist voor het tegenovergestelde van minder militaire uitgaven; zij zagen verminderde militaire uitgaven als een groot gevaar. Deels verklaard vanuit de angst dat de Sovjet-Unie uit haar as zou herrijzen vreesden de tegenstanders voor een afbreuk van Amerika's militaire superioriteit. Militaire macht opgeven gaf andere landen de kans om de VS voorbij te streven op militair gebied. De Amerikaanse belangen konden hiermee in gevaar komen.⁵ Het neoconservatieve gedachtegoed wat zich ontwikkelde in de jaren '90 is wellicht het beste voorbeeld van de angst voor lagere militaire uitgaven. Het neoconservatieve gedachtegoed was al een stuk ouder maar begon zich na de val van de Sovjet-Unie haast exclusief te focussen op de rol van Amerika in de wereld. Buitenlands beleid en defensie werden hiermee de hoofdonderwerpen van het neoconservatisme.⁶

Het neoconservatieve gedachtegoed maakte een ironische ontwikkeling door. Het neoconservatisme kent haar oorsprong in een marxistisch intellectuele stroming en binnen de Democratische Partij.⁷ Ten tijde van Reagan was het neoconservatieve gedachtegoed verschoven naar de Republikeinse Partij.⁸ Onder Reagan vond het neoconservatisme een weg naar het establishment. Het neoconservatisme had zich hier bij uitstek gekenmerkt door anticommunistische retoriek; de neoconservatieven pleitten voor een militaristische houding van de VS in de wereld om

¹ Gwen Ifill, "Clinton's economic plan: The Spending Cuts; A Wide Swath, in Earth and in the Sky", *The New York Times* (1993), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: <https://www.nytimes.com/1993/02/18/us/clinton-s-economic-plan-the-spending-cuts-a-wide-swath-on-earth-and-in-the-sky.html>.

² Brandon High, "The recent historiography of American Neoconservatism", *The Historical Journal* 52(2) (2009), 475-491, 468-488.

³ Melissa Healy, "Clinton Defense Budget Cuts Into Troops", *LA Times* (1993, 27 maart), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: http://articles.latimes.com/1993-03-27/news/mn-15800_1_defense-budget.

⁴ Paul D. Wolfowitz, "Clinton's first year", *Foreign Affairs* (1994), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <https://www.foreignaffairs.com/articles/1994-01-01/clinton-s-first-year>.

⁵ Gary Dorrien, *Imperial Designs: Neoconservatism and the New Pax Americana*, (2004, Routledge, New York), 24-29.

⁶ Justin Vaïsse, "Why Neoconservatism still matters", *Foreign Policy* 20 (2010), 1-11, 3-6; McGlinchey, "Neoconservatism and American foreign policy", *E-International Relations* (2009, 1 juni), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <http://www.e-ir.info/2009/06/01/neo-conservatism-and-american-foreign-policy/>.

⁷ Brandon High, "The recent historiography of American Neoconservatism", *The Historical Journal* 52(2) 2009, 475-491, 478-484.

⁸ Elizabeth Drew, "The Neocons in Power", *The New York Review* (2003, 12 juni), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: <http://www.nybooks.com/articles/2003/06/12/the-neocons-in-power/>.

een tegenwicht te bieden aan de SU. Dit idee werd in de jaren '90 na de val van de SU omgevormd tot een nieuw neoconservatief hoofdthema: de gedachte dat de VS de enige welwillende supermacht in de wereld was. Amerikaans leiderschap in de wereld was daardoor uiterst noodzakelijk. In de praktijk hield dit in dat andere landen tegengehouden moesten worden wanneer zij een gelijkwaardige positie ten opzichte van de VS dreigden te krijgen – indien nodig door middel van interventie.⁹

Onder Bush jr. waren er een recordaantal neoconservatieven vertegenwoordigd in de Amerikaanse regering. Bush liet zich positief uit over de ideeën die de neoconservatieve denktank: *Project for the New American Century*, er op nahield. Veel ideeën voortkomend uit deze denktank werden onder Bush geïmplementeerd. *The Project for the New American Century* speelde een grote rol in het bepalen van Bush' buitenlandse beleid. De terroristische aanslagen van 11 september 2001 brachten het neoconservatisme onder Bush aan de oppervlakte. Bush deed grote uitspraken over goed en kwaad; zwartwit-denken werd het uitgangspunt in het Amerikaanse buitenlandse beleid. Een interventie onder leiding van de VS met als doel om het bestuur van Afghanistan te veranderen volgde kort na de aanslagen. Een andere interventie volgde twee jaar later in 2003 in Irak waar een oorlog werd gestart om Saddam Hoessein uit het zadel te jagen. Volgens de VS had Hoessein massavernietigingswapens en banden met de Al-Qaeda. Het interventionistische beleid van de Verenigde Staten gecombineerd met de retoriek ter verantwoording van dit beleid kan in het geval van Irak en Afghanistan neoconservatief worden genoemd. Beide landen behoorden volgens Bush tot 'de as van het kwaad' en tastten het wereldwijde leiderschap van de VS aan. Een inval met als doel: *regime change*, was daarom het gevolg.¹⁰ De oorlogen in Afghanistan en Irak werden gelegitimeerd vanuit een bepaalde vanzelfsprekendheid over wat goed en kwaad was. Een inval in de landen werd zo geframed als een noodzaak omwille van het goede.¹¹

In dezelfde tijd dat het neoconservatisme vertegenwoordigd werd onder Bush jr., herstelde Rusland onder Poetin van de anarchistische situatie na de val van de SU. Rusland eiste zo een dominantere positie op in de internationale gemeenschap. Rusland zou daarom gezien kunnen worden als een nieuwe bedreiging voor de positie van Amerika in de wereld.¹² Rusland voerde van de jaren '90 tot eind jaren '00 een eigen oorlog. Het was de oorlog in Tsjetsjenië. Deze oorlog trok grote internationale aandacht. Internationale mensenrechtenorganisaties en overheden bekritiseerden de Russische overheid constant vanwege vermeende mensenrechtenschendingen.¹³ De vraag is wat het

⁹ Jacob Heilbrunn, *They knew they were right: The rise of the Neocons*, (2009, Anchor Books, New York), 20-25.

¹⁰ Joshua Micah Marshall, "Remaking the World: Bush and the Neoconservatives:", *The New York Times* (2003, 21 oktober), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/cfr/international/20031101FAREVIEWESSAY_v82n6_marshall.html?pagewanted=print&position=&position; Stefan Halper & Jonathan Clarke, *American Alone: The Neo-conservatives and the global order*, (2004, Cambridge University Press, New York), 31-35; Roberta Haar, "Explaining George W. Bush's Adoption of the Neoconservative Agenda after 9/11", *Politics & Policy* 38(5) (2010), 965-990, 965-990.

¹¹ "State of the Union address: Text of George Bush's Speech", *The Guardian* (2001, 21 september), geraadpleegd op 5 juni 2018, op: <https://www.theguardian.com/world/2001/sep/21/september11.usa13>; "Text of President Bush's 2002 State of the Union Address", *The Washington Post* (2002, 29 januari), geraadpleegd op 5 juni 2018, op: <https://www.washingtonpost.com/wpsrv/onpolitics/transcripts/sou012902.htm??noredirect=on>; "The National Security Strategy of the United States of America", *The White House* (2002, september), 1-20, geraadpleegd op 5 juni 2018, op: <https://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>.

¹² Ariel Cohen, "The Rise of Putin : What it means for the Future of Russia", *The Heritage Foundation* (2000, 28 maart), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: <https://www.heritage.org/europe/report/the-rise-putin-what-it-means-the-future-russia>.

¹³ "Russian Federation/Chechnya: Human Rights Concerns for the 61st Session of the U.N. Commission on Human Rights", *Human Rights Watch* (z.d.), geraadpleegd op 14 juni 2018, op:

Amerikaanse antwoord onder Bush jr. was op deze hevig bekritiseerde oorlog in Tsjetsjenië; is in dit antwoord het neoconservatieve gedachtegoed te bespeuren?

Het neoconservatisme als ideologie is zelf ruim 35 jaar onderwerp in de wetenschappelijke literatuur. De oorlogen in het Midden-Oosten, welke gezien kunnen worden als neoconservatisme in de praktijk, zijn ook uitvoerig onderzocht. Het feit dat de oorlogen in Tsjetsjenië en het neoconservatieve beleid van Bush in het Midden-Oosten gelijktijdig plaatsvonden maakt een neoconservatieve reactie vanuit de Amerikaanse overheid op het conflict in Tsjetsjenië aannemelijk. Om te weten te komen wat de invloed van het neoconservatisme op de reactie van de Amerikaanse overheid onder Bush jr. is op het Tsjetsjeniëconflict wordt de volgende vraag gesteld: "Wat is de invloed van het neoconservatisme op de reactie van de Amerikaanse overheid onder Bush jr. op het Tsjetsjeniëconflict?".

<http://pantheon.hrw.org/legacy/english/docs/2005/03/10/russia10298.htm>; Jerry Fowler, "Genocide Watch: Chechnya", *United States Holocaust Memorial Museum* (2001, 1 februari), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: <https://www.ushmm.org/confront-genocide/speakers-and-events/all-speakers-and-events/genocide-watch-chechnya>; "UN condemns Russia over Chechnya", *BBC* (2001, 20 april), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1288414.stm>.

Status Quaestionis

De onderzoeksvraag kent drie hoofdonderwerpen die met elkaar te maken hebben maar afzonderlijke onderwerpen zijn. Deze drie onderwerpen zijn: het neoconservatisme, de Amerikaans-Russische betrekkingen en de oorlog in Tsjetsjenië. Ruim 35 jaar bestaat er een uitvoerige discussie over neoconservatisme. Het wetenschappelijke discours over Russisch-Amerikaanse betrekkingen en de oorlog in Tsjetsjenië bestaat sinds begin jaren '90 (het discours over de Sovjet-Unie en de VS natuurlijk langer). Over de interactie tussen de drie onderwerpen bestaat echter amper literatuur. Dit onderzoek probeert hier een verandering in aan te brengen door de drie domeinen te combineren. Hieronder zal in grote lijnen de bestaande kennis over het neoconservatisme en de Russisch-Amerikaanse relatie worden beschreven zoals relevant voor het onderzoek. Hierbij worden de feitelijkheden rondom het Tsjetsjeniëconflict overgeslagen aangezien de link tussen het neoconservatisme en het Tsjetsjeniëconflict amper onderzocht is. Ieder onderwerp kent een eigen hoofdstuk waarin uitstapjes gemaakt worden naar de andere onderwerpen om zo tot een antwoord te komen op de onderzoeksvraag.

Het neoconservatisme wordt beschreven als een ideologie die binnenlandse zorgen over een gelijke economische uitkomst verwerpt. De Libanees-Amerikaanse Midden-Oostenprofessor Fouad Ajami schreef in '78 dat in een welvaartsmaatschappij mensen zich schuldig beginnen te voelen over de ongelijkheid in de wereld; neoconservatieven zouden deze schuld verwerpen.¹⁴ Ook de Amerikaanse journalist Peter Steinfels beschrijft rond 1980 deze neoconservatieve afkeer van wat hij noemt: *do-gooders*. Dit zijn mensen met onrealistische ideologische blik op de wereld. Daarnaast beschrijft hij hoe de neoconservatieven allerlei elementen van de *pop culture* verwerpen.¹⁵

Beide auteurs beschrijven vooral de binnenlandse onderwerpen. Zij gebruiken de teksten van Irving Kristol als de blauwdruk voor hun uitspraken over het neoconservatisme. Latere auteurs gaan zelfs zo ver dat ze Kristol als de vader van het neoconservatisme beschouwen. Kristol heeft veel kritiek op binnenlands beleid. Vooral de "linkse intellectuelen" worden door Kristol aangevallen en hij verdedigt de traditionele waarden. Hij besteedt echter ook veel aandacht aan buitenlands beleid. Kristol ziet in het buitenlandse beleid van de VS dan ook maar een opdracht: veiligheid van het eigen land en de eigen waarden.¹⁶ Kristol blijft ook, wanneer het neoconservatisme meer vertegenwoordigd is in de politiek, schrijven over de vanzelfsprekendheid van traditionele waarde.¹⁷

Hoe neoconservatieven traditionele normen en waarden gebruiken wordt in 1996 door de Amerikaanse communicatiewetenschapper Kenneth Zagacki bekeken vanuit een meer methodische hoek. Neoconservatisme kenmerkt zich volgens hem bovenal in een methode van spreken. Niet fundamentele standpunten staan centraal – de manier waarop de retoriek gevoerd wordt kenmerkt het neoconservatisme. Neoconservatieven zouden hier altijd spreken alsof zij degene zijn die voor 'de mensen' zijn en tegelijkertijd andere ideologieën afstoten als te idealistisch; neoconservatisme claimt hiermee het morele primaat te hebben. Vanzelfsprekendheid lijkt de norm.¹⁸

Het morele primaat treedt ook het domein van buitenlands beleid binnen in de literatuur. Dit grotendeels als gevolg van de neoconservatieve denktank: *Project for the New American Century*.¹⁹

¹⁴ Fouad Ajami, "The Global Logic of the Neoconservatives", *World Politics* 30(3) (1978), 450-468, 459-468.

¹⁵ Peter Steinfels, *The neoconservatives: The Men Who Are Changing America's Politics*, (1979, Simon & Schuster, New York).

¹⁶ Irving Kristol, "American Intellectuals and Foreign Policy", *Foreign Affairs* 45(4) (1967), 594-609, 606-609.

¹⁷ Irving Kristol, "Neoconservatism: The autobiography of an idea", *The New Republic* (1995), 35-37, 35-37.

¹⁸ Kenneth S. Zagacki, "The priestly rhetoric of neoconservatism", *Western Journal of Communication* 60(2), 168-187, 168-187.

¹⁹ "Statement of principles", *Project for the new American Century* (z.d.), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <https://web.archive.org/web/20060314214039/http://www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm>.

De sociaal-ethicus Gary Dorrien beschrijft in zijn boek *Imperial Designs* hoe hetzelfde morele primaat op binnenlands beleid ook gevoerd wordt op buitenlands beleid: de VS heeft met haar democratie het beste model, andere modellen worden als niet waardevol gezien – en zelfs als gevaarlijk.²⁰ Deze opvatting (hier zeer versimpeld uitgelegd) over het neoconservatisme blijft dominant tot op de dag van vandaag. De Nederlandse Amerikaonderzoekster Roberta Haar spreekt over een Amerikaans exceptionalisme²¹, de internationale relatiesonderzoeker McGlinchey spreekt over “het de goede kant op sturen” door neoconservatieven en de Amerikaanse filosoof Fritz Allhoff noemt het “strijden voor het goede doel”.²² In essentie betekent dit hetzelfde: het neoconservatisme wordt in de literatuur gepresenteerd als een stroming die zichzelf als het meest moreel verantwoord ziet.

Neoconservatisme wordt haast structureel in verband gebracht met de regering van Bush. Hoofdredacteur Jacob Heilbrunn beschouwt net als vele anderen de regering van Bush dan ook als een neoconservatieve regering. Hiermee wordt meteen de link gelegd met de oorlogen die tijdens de regering van Bush werden gevoerd.²³ De oorlog in Irak is hiermee het schoolvoorbeeld geworden van een neoconservatieve oorlog. Een titel als: *The neoconservative roots of the war in Iraq* van de politieke historicus John Dumbrell, is een mooi voorbeeld van een expliciete link.²⁴ Deze historicus beschouwt de oorlog in Irak vanzelfsprekend als een neoconservatieve oorlog. Een meer neutrale titel als: *Iraq a lost war* van Mohamed El-Shibiny, beschrijft dezelfde morele verantwoording zonder hierbij het neoconservatisme expliciet te noemen.²⁵

Tijdens de regeerperiode van Bush jr. was er nog een ander conflict in de wereld gaande dat, net als de oorlog in Irak, veel internationale aandacht trok: de oorlog in Tsjetsjenië. Om hierover meer te zeggen is het echter fundamenteel om de geschiedenis van de relatie tussen Rusland en Amerika te begrijpen.

De relatie tussen Rusland en de Verenigde Staten begint bij het einde van de Sovjet-Unie. De Ierse historicus Martin McCauley stelt dat de relatie tussen de VS en de SU permanent begon te verbeteren in 1985. McCauley noemt een nieuw buitenlands beleid van de SU als een van de belangrijkste componenten. Confrontatie tussen de Amerikanen en de Sovjets had weinig gebracht; het oplossen van problemen lag daarom niet in een conflict maar in politieke samenwerking.²⁶ De SU en VS gingen meer samenwerken en de spanningen namen af.²⁷ Paradoxaal lijken de bevinden van de Amerikaanse historicus George C. Herring die juist rond 1985 anticommunistische retoriek vanuit de Verenigde Staten beschrijven. Harde retoriek lijkt echter volgens Herring vooral nodig te zijn geweest voor communistische dreigingen vanuit Latijns-Amerika en voor het veiligstellen van stemmen van de conservatieve kiezers. De toenmalige Amerikaans president Reagan en Gorbatsjov hadden een goede onderlinge chemie; de kritiek was dan ook niet op de Sovjet-Unie gericht.²⁸

²⁰ Gary Dorrien, *Imperial Designs: Neoconservatism and the New Pax Americana*, (2004, Routledge, New York), 17-21.

²¹ Roberta Haar, “Explaining George W. Bush's Adoption of the Neoconservative Agenda after 9/11”, *Politics & Policy* 38(5) (2010), 965-990, 965-990.

²² Fritz Allhoff, “The War on Terror and the Ethics of Exceptionalism”, *Journal of Military Ethics* 8(24) (2009), 265-288, 265-288.

²³ Jacob Heilbrunn, *They knew they were right: The rise of the Neocons*, (2009, Anchor Books, New York), prologue.

²⁴ John Dumbrell, “The neoconservative roots of the war in Iraq”, 19-39, 35-36, in: James P. Pfiffner & Mark Phytian, *Intelligence and national security policymaking on Iraq: British and American perspectives* (2008, Texas University Press, Austin).

²⁵ Mohamed El-Shibiny, *Iraq a lost war*, (2010, Palgrave MacMillan, New York), 25-44.

²⁶ Martin MacCauley, *Russia, America and the Cold War, 1949-1991*, (2004, Longman, Harlow), 82-84.

²⁷ *Russia, America and the Cold War*, 84-89.

²⁸ George Cyril Herring jr., *From colony to superpower: U.S. foreign relations since 1776*, (2008, University Press, Oxford), 868-896.

Het bleef echter niet alleen bij een goede wil tot samenwerking; de Sovjet-Unie viel uit elkaar. Volgens de Amerikaanse historicus Warren I. Cohen veranderde de houding van de VS tegenover (nu:) Rusland totaal. De Oost-Europese staten waren onafhankelijk en Rusland verkeerde in chaos. Rusland was zo, in tegenstelling tot de Sovjet-Unie, een veel minder grote dreiging. Het gevolg was dat de NAVO de voormalig Oost-Europese satellietstaten opslokte. Volgens Cohen werden de Russen hiermee een “junior partner”, geen gelijkwaardige partner.²⁹ Een negatieve reactie van de Russen bleef niet uit maar Rusland kon niet het tegenwicht bieden dat de Sovjet-Unie wel kon. De Amerikaanse communicatiewetenschapper Sussman gaat zelfs zo ver door te stellen dat de VS misbruik heeft gemaakt van de val van de Sovjet-Unie. Sussman meent dat de VS Rusland heeft gemanipuleerd via de eerste Russische president Jeltsin. Pas onder Poetin zou er sprake zijn van een nationale trots in Rusland en een betere politieke situatie voor de Russen.³⁰

Cohen geeft mogelijk een van de meest in het oog springende voorbeelden van de relatie tussen de VS en Rusland. Toen Poetin Jeltsin opvolgde als president van de Russische Federatie zou Amerika Rusland ‘verloren’ hebben.³¹ Jeltsin had een grote sympathie voor de Amerikaanse toekomstvisie voor Rusland. Poetin zag de invloed van de VS als bedreigend. Poetin zag zo prowesterse hervormingen in Rusland’s omgeving als een bedreiging en wantrouwde Amerikaans unilaterisme.³² In een toespraak van Poetin aan het Russische volk zijn dan ook de volgende zaken te onderscheiden: Rusland is en blijft een grootmacht, Russisch patriottisme is goed, het Russisch collectief gaat boven het individu en de Russische staat moet veel macht hebben.³³ De Russische politicoloog Sergei Rogov concludeert dat de belangen van de VS en Rusland te ver uit elkaar liepen in de jaren ‘90. Rusland en de VS hadden geen gemeenschappelijke vijand, de VS was inmiddels veel machtiger dan Rusland en er bestond onenigheid over het de oorlog in Tsjetsjenië. De relatie tussen de VS en Rusland was daarom rond de eeuwwisseling ambivalent volgens Rogov.³⁴

²⁹ Warren Cohen, *The New Cambridge History of Foreign Relations: Challenges to American Primacy, 1945 to the Present, Volume 4*, (2013, Cambridge University Press, New York), 276-279.

³⁰ Gerald Sussman, “Reheating the Cold War: US, Russia, and the Revival Rollback”, *Perspectives on Global Development and Technology* 16(6) (2017), 736-755, 736-738.

³¹ *History of Foreign Relations*, 280-290.

³² 328-330.

³³ Andrei Melville & Tatiana Shakleina, *Russian foreign policy in transition: Concepts and realities*, (2005, CEU Press, New York), 275-280.

³⁴ *Russian foreign policy in transition: Concepts and realities*, 349-353.

Het neoconservatisme

De ideeën van het neoconservatisme zijn door de geschiedenis heen niet consistent geweest. Het neoconservatisme vindt haar oorsprong onder andere in een marxistische ideologie maar bond zich tientallen jaren later aan de Republikeinse Partij. Door de ontwikkeling van het neoconservatisme te beschrijven en te beschreven wat neoconservatisme inhoudt in de 21^e eeuw wordt het mogelijk om het neoconservatisme tot enkele kernpunten te distilleren. Deze kernpunten gelden als criteria voor het bepalen of iets neoconservatief is.

Geschiedenis

De oorsprong van het neoconservatieve gedachtegoed wordt in veel gevallen toegeschreven aan twee groepen: voormalig marxistische Joodse denkers en partijleden uit de Democratische Partij.³⁵ Deze Joodse denkers, ook wel *New York Intellectuals* genoemd, waren in de jaren '30 voorstander van het communisme van Stalin. Zij verwierpen al snel deze vorm van communisme toen het beeld van Stalin wereldwijd verslechterde in de jaren '30 en '40. Zij schaarden zich achter de communist Trotsky en de bijbehorende ideologie: het trotskisme.³⁶ Na de Tweede Wereldoorlog waren deze Joodse denkers steeds meer in het liberale kamp te vinden: zij zwoeren communisme af en omarmden kapitalisme collectief. In de jaren '70 zouden veel van deze Joodse denkers hoge functies binnen de Amerikaanse overheid bekleden en werden zo meer vertegenwoordigers van de gevestigde orde. De retoriek van de oorspronkelijk marxistische denkers veranderde zo naar felle anticommunistische retoriek.³⁷ Het bijzondere bleef dat de gevestigde orde zich kenmerkte door het conservatisme; de van oorsprong marxistische denkers waren juist niet conservatief. De denkers bleven denken in marxistische noties als klasse en keurden een morele rechtvaardiging van het kapitalisme af. Eind jaren '60, begin jaren '70 worden deze Joodse denkers in conservatieve kringen, neoconservatief genoemd.³⁸

In de Democratische Partij is de andere neoconservatieve oorsprong te vinden. Het waren Democratische Partijleden die zich focusten op het buitenlandse beleid waar zij een anticommunistische houding ophielden; zij verwierpen toenadering tot de Sovjet-Unie. Daarnaast vertrouwden zij ook de Verenigde Naties niet. Zij vreesden dat een beleid van toenadering naar de Sovjet-Unie juist de belangen van de Sovjet-Unie in de kaart zou spelen en zo het Amerikaanse belang zou ondersneeuwen. Een belangrijke notie gold onder de deze Democraten: het interne politieke stelsel van een land bepaalt hoe een land zich opstelt in het internationale systeem.³⁹ Er was sprake van een grote overlap met de groep Joodse intellectuelen, sommigen van de intellectuelen bevonden zich dan ook in het anti-Sovjetkamp van de Democratische Partij.

De Democratische Partij was niet in zijn geheel geneigd naar het neoconservatisme. Als gevolg van eerdere electorale verliezen verschoof het middelpunt van de partij naar links begin jaren '70. De nominatie van de Democraat George McGovern in de presidentsverkiezingen van 1972 laat deze verschuiving naar links zien. De retorische focus van de partij verschoof naar

³⁵ Brandon High, "The recent historiography of American Neoconservatism", *The Historical Journal* 52(2) (2009), 475-491, 475-481.

³⁶ Irving Howe, "The New York Intellectuals", *Dissent Magazine* (1969, 1 oktober), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: https://www.dissentmagazine.org/online_articles/irving-howe-voice-still-heard-new-york-intellectuals.

³⁷ Alan M. Wald, *The New York Intellectuals*, (1987, The University of North Carolina Press, Chapel Hill), 3-14, 357-365.

³⁸ "The recent historiography of American Neoconservatism", 478-480.

³⁹ "The recent historiography of American Neoconservatism", 481.

minderheidsvraagstukken en een omarming van de tegencultuur in de Verenigde Staten. Deze focus zorgde voor een grotere afstand tot het electoraat dat koos voor meer traditionele waarden. Uiteindelijk won de Republikeinse kandidaat Richard Nixon. Veel Democraten zetten zich af tegen de verlinking onder McGovern en richtten een organisatie op als reactie op McGovern. De organisatie genaamd: *The Coalition for a Democratic Majority*, zette zich in om de Democraten terug naar het “midden” krijgen. In de praktijk betekende het midden onder andere een terugkeer naar een buitenlands beleid waarin de geopolitieke belangen van de Sovjet-Unie werden bestreden. Een versplitsing onder de Democraten was het gevolg. Degene die zich in het anti-Sovjetkamp bevonden werden ook wel *Scoop Jackson Democrats* genoemd, de term “neoconservatief” zou kort daarop meer in zwang raken.⁴⁰

De Democraat Harrington – kapitalismecriticus en voormalig voorzitter van de Amerikaanse Socialistische Partij⁴¹ – maakte de splitsing in de partij permanent. Harrington probeerde de McGovernaanhangers aan het socialisme te binden. Een van zijn methodes hiervoor om het rechterkamp van de Democraten te isoleren. Hij noemde deze “rechtse” Democraten “neoconservatieven”. Deze neoconservatieven werden door Harrington en zijn aanhangers beschreven als de linkerkant van de rechtse ideologie; dit betekende dat in de retoriek van Harrington de neoconservatieven dus niet hoorden in de Democratische Partij. De term “neoconservatief” die Harrington gebruikte om zijn Mededemocraten af te schilderen viel aanvankelijk in verkeerde aarde omdat deze democraten in ideologische zin weinig te maken hadden met het conservatisme. Later zouden deze neoconservatieven zich echter steeds dichterbij de rechterkant van het politieke spectrum vinden. Tijdens het presidentschap van de Republikein Reagan zouden ze fundamentele posities innemen in zijn “rechtse” regering.⁴²

Samenkomst

De twee groepen waarin het neoconservatisme zijn oorsprong vindt zijn de *New York Intellectuals* en de als “neoconservatief geframede” Democraten. Deze twee groepen hadden echter weinig overeenkomsten, behalve dat er overlap bestond. De reden dat zij onder één noemer vallen ligt vooral aan de feiten dat deze twee groepen een gemeenschappelijke vijand hadden en verenigd waren in dezelfde instituties.⁴³ Een gemeenschappelijke vijand was *The New Left*. *The New Left* was een beweging die als gevolg van de gruwelen van het communisme en de ontevredenheid over de sociaaldemocratie zocht naar “een derde weg”. In binnenlandse zaken focusten zij zich op onderwerpen als: gendergelijkheid, minderheden en de verwerping van de traditionele moraal. Op het buitenlandse terrein focusten zij zich op détente tussen het Westerse en Communistische Blok.⁴⁴ De twee beschreven neoconservatieve groepen reageerden op de ideeën van *the New Left* maar de terreinen waarop zij reageerden verschilden.⁴⁵ *The New York Intellectuals* reageerden vooral op de binnenlandse ideeën van *the New Left*. De *Scoop Jackson democraten* reageerden vooral op de ideeën rondom détente met de SU – wat het terrein is van buitenlands beleid. Van een samenvallen van ideeën tussen de groepen was dus geen sprake.

⁴⁰ Justin Vaïsse, *Neoconservatism : The biography of a movement*, (2010, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts), 8-10.

⁴¹ Markku Ruotsila, “Michael Harrington: American activist and author”, *Encyclopaedia Britannica* (z.d.), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <https://www.britannica.com/biography/Michael-Harrington-American-activist-and-author>.

⁴² Gary Dorrien, *Imperial Designs: Neoconservatism and the New Pax Americana*, (2004, Routledge, New York), 7-9; Justin Vaïsse, “Why Neoconservatism still matters”, *Foreign Policy* 20 (2010), 1-11, 2-6.

⁴³ “Why Neoconservatism still matters”, 1-2.

⁴⁴ Madeleine Davis, “New Left: political movement”, *Encyclopaedia Britannica* (z.d.), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <https://www.britannica.com/topic/New-Left>.

⁴⁵ Hiermee beweer ik overigens niet dat binnen de twee verschillende groepen alle ideeën hetzelfde zijn.

In de jaren '80 kwamen voormalige Democraten met neoconservatieve ideeën terecht in de Republikeinse Partij. Reagan bood de neoconservatieven een plaats in zijn regering op posten van buitenland beleid. Reagan voerde een sterke anti-Sovjetpolitiek en keerde zich tegen détente met de SU. Dit viel samen met hoe veel neoconservatieven keken naar détente met de SU. Sommige neoconservatieven – met meer socialistische ideeën – keerden zich hierdoor af van wat het neoconservatieve gedachtegoed geworden was. Het vertrek van de socialistische neoconservatieven en de intrede van het neoconservatieve gedachtegoed in de Republikeinse Partij maakte het beeld van het neoconservatisme “rechtser”. Neoconservatisme werd hiermee gezien als een Republikeinse ideologie maar was wel degelijk iets anders dan het standaardimago van Republikeins conservatisme. Dit conservatisme was meer ideologisch, ruraal en etnisch homogeen. Het neoconservatisme was minder ideologisch, urbaan en diverser.⁴⁶

Kort na het presidentschap van Reagan volgde het einde van de Koude Oorlog. De anti-Sovjetpolitiek was hiermee niet langer mogelijk, het neoconservatisme moest op zoek naar een nieuw doel. Sommige neoconservatieven meenden dat het doel bereikt was nu de communistische vijand verslagen was, het neoconservatisme zou echter spoedig een nieuw doel vinden: het exporteren van het Amerikaanse model naar de rest van de wereld.⁴⁷

De jaren '90

Na de val van de Sovjet-Unie was het onduidelijker welke kant het neoconservatisme precies op moest. Neoconservatisme had zich tijdens de jaren '80 gekenmerkt door een militante anticommunistische houding; het idee was dat de VS zelf de touwtjes in handen moest houden omdat de Sovjet-Unie anders een nog groter gevaar voor de ‘vrije wereld’ zou worden. Nu de Sovjet-Unie weg was, was hiermee ook de primaire bestaansreden van het neoconservatisme weg. Inmiddels was het neoconservatisme geïncorporeerd geraakt in het Republikeinse kamp.⁴⁸ Veel literatuur verscheen over de ondergang – of in ieder geval het verdwijnen van de noodzaak – van het neoconservatisme. Neoconservatisme wist zich echter tijdens de jaren '90 opnieuw te herdefiniëren om zo relevant te blijven.⁴⁹

Hoe moest vormgegeven worden aan het buitenlandse beleid van de Verenigde Staten als het grootste gevaar van de VS, de Sovjet-Unie, niet langer bestond? Verschillende stemmen hadden een antwoord op die vraag. Aan de ene kant bestond het kamp van neoconservatieve realisten. Zij zagen een rol voor de VS om de democratie in de wereld te promoten, zij het op een niet-activistische en niet-interventionistische manier. Deze neoconservatieven zagen dus wel een rol voor de VS om democratie in de wereld te vergroten en te strijden tegen totalitarisme, dit echter op een beperkte manier. Aan de andere kant waren er idealistische neoconservatieven die pleitten voor een activistische houding van de VS in het verspreiden van de democratie. De argumentatie die hiervoor werd gegeven was vanuit zowel ethische- als veiligheidsgronden. Democratie was volgens deze neoconservatieven moreel goed maar ook goed voor de veiligheid van de VS. Een verspreiding van de democratie door middel van militaire middelen zagen deze idealistische neoconservatieven daarmee ook als gerechtvaardigd.⁵⁰ Beide neoconservatieve groepen definieerden zo dezelfde missie: het verspreiden van de Amerikaanse democratie. De val van de Sovjet-Unie bleek zo het neoconservatisme niet overbodig te maken.

De val van de Sovjet-Unie kreeg een neoconservatief antwoord van de toenmalige

⁴⁶ *Imperial Designs*, 7-9.

⁴⁷ “The recent historiography of American Neoconservatism”, 486-488.

⁴⁸ *Imperial Designs*, 14-17.

⁴⁹ Stefan Halper & Jonathan Clarke, *American Alone: The Neo-conservatives and the global order*, (2004, Cambridge University Press, New York), 74-75.

⁵⁰ *American Alone*, 74-81.

Staatssecretaris van Defensie: Dick Cheney, en ondersecretaris: Paul Wolfowitz. Wolfowitz schreef onder toezicht van Cheney een rapport waarin gepleit werd voor een primaire rol voor de Verenigde Staten op het wereldtoneel. Rivalen van de VS moesten worden ontmoedigd om aan de leidende rol van de VS in de wereld te tarten. Maar ook de bondgenoten van de VS moesten de leidende rol van de VS niet ondermijnen met eigen multilaterale organisaties.⁵¹ Er was in zowel de media, politiek als bureaucratie kritiek op het rapport van Wolfowitz en Wolfowitz werd teruggefloten door de toenmalig president: Bush sr.⁵² In plaats van een militaristische werelddominantie van de VS hield de VS onder Bush sr. zich retorisch op de achtergrond. Toch was de VS niet isolationistisch, het was nu de taak van de VS om regionale onvoorziene problemen aan te pakken – overal in de wereld.⁵³ De VS was echter niet zo interventiegericht als tijdens de Koude Oorlog: in zowel het Joegoslaviëconflict als de Golfoorlog was de rol van de VS beperkt. In het geval van Joegoslavië weigerde de VS grondtroepen in te zetten en na de Golfoorlog bleef de leider van Irak, Saddam Hoessein, in het zadel. Tegelijkertijd nam de grootte van het leger van de VS af en werden veel militaire bases gesloten.

Er ontstond onder de hardere lijn van het neoconservatisme ontevredenheid – vooral Wolfowitz hamerde op verminderde militaire reputatie van de VS.⁵⁴ Vooral het buitenlandse beleid van de VS werd bekritiseerd vanuit de neoconservatieve hoek tijdens de Clintonjaren (1993-2001). De kritiek kwam vanuit de overheidsposten van buitenlandse zaken die vaak bekleed werden door neoconservatieven. De algemene politieke wil tot een meer interventiegericht houding voor de Verenigde Staten bleef echter uit.⁵⁵ Het uitbreiden van de democratie in de wereld was een kenmerk van alle Amerikaanse regeringen in de jaren '90 is daarom ook niet een strikt neoconservatief kenmerk. Het uitbreiden van de democratie op een agressieve manier, zoals de idealistische neoconservatieven dat wilden, was wat het neoconservatisme anders maakte.⁵⁶ Deze idealistische vorm van neoconservatisme zou steeds meer prevaleren.

Het einde van de jaren '90 was een belangrijk moment voor het neoconservatieve gedachtegoed door de oprichting van de neoconservatieve denktank: *the Project for the New American Century*. Deze, in Washington opgerichte organisatie, wilde unipolair Amerikaans leiderschap in de wereld. Het idee was dat dit zowel voor de VS als de rest van de wereld goed zou zijn.⁵⁷ Deze denktank richtte zich volledig op de rol van de VS in de wereld en de vier missies die zij voorop stellen schetsen welke rol de VS moet innemen: In de eerste plaats moet de VS voorkomen dat andere landen massavernietigingswapens of ballistische raketten bemachtigen. In de tweede plaats moet de VS klaar zijn om meerdere grote oorlogen tegelijk te voeren. In de derde plaats moet de VS haar leger klaarmaken voor langdurige taken waarin het leger politietaken uitvoert. In de vierde plaats moet de VS haar leger moderniseren, dit zou een groot deel van het defensiebudget

⁵¹ Patrick E. Tyler, "U.S. strategy plan calls for insuring no rivals develop", *The New York Times* (1992), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <https://www.nytimes.com/1992/03/08/world/us-strategy-plan-calls-for-insuring-no-rivals-develop.html>; Stephen McGlinchey, "Neoconservatism and American foreign policy", *E-International Relations* (2009, 1 juni), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <http://www.e-ir.info/2009/06/01/neo-conservatism-and-american-foreign-policy/>.

⁵² *Imperial Designs*, 24-28.

⁵³ 29-30.

⁵⁴ 31-56.

⁵⁵ Paul D. Wolfowitz, "Clinton's first year", *Foreign Affairs* (1994), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <https://www.foreignaffairs.com/articles/1994-01-01/clinton-s-first-year>.

⁵⁶ *Neoconservatism : The biography of a movement*, 5.

⁵⁷ "Statement of principles", *Project for the new American Century* (z.d.), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <https://web.archive.org/web/20060314214039/http://www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm>.

mogen kosten.⁵⁸ Het is duidelijk wat het standpunt van de neoconservatieven geworden was: Amerika moest tegen alle kosten dé hegemoniale staat blijven. Landen die militair een tegenwicht konden bieden (lees: de positie van Amerika aantasten) moesten in een vroeg stadium onschadelijk worden gemaakt. Hiermee verschoof de focus van het neoconservatisme compleet naar defensie en buitenlandse zaken. De harde lijn in het neoconservatisme werd de norm.

Een van de enthousiastelingen van *the Project for the New American Century* was de opvolger van Clinton; President George W. Bush. Hoewel Bush niet lid was van de denktank zaten uiteindelijk veel neoconservatieven uit die denktank ook in Bush' regering. Tijdens de verkiezingsstrijd van 2000 uitte Bush zich negatief over de bezuinigingen die Clinton had doorgevoerd op militair gebied en benadrukte hij dat Amerika een hegemoniale macht zou moeten blijven. Bush had wel een minder ideologisch beeld over buitenlandse zaken dan de neoconservatieven in zijn regering; in Bush' regering waren immers ook tegenstanders van een interventionistisch Amerika. De neoconservatieven zouden echter na de terroristische aanslagen van 11 september 2001 de ideologische overhand krijgen in Bush' regering.⁵⁹ Daarmee was de toon gezet voor het eerste decennium van de 21^e eeuw.

Kenmerken neoconservatisme

Het neoconservatisme heeft als ideologie een grote verandering doorgemaakt zoals blijkt uit de beknopte geschiedenis hierboven beschreven. Ooit ontstaan als een intellectueel marxistisch gedachtegoed was het neoconservatisme veranderd naar een ideologie die zich haast strikt focust op buitenlands beleid. Hierbij bevonden de neoconservatieven rond de eeuwwisseling zich in de, voor sommigen wel, verpersoonlijking van het kapitalisme: de Republikeinse Partij. Essentieel is om te begrijpen wat het neoconservatisme in jaren '00 inhoudt en hoe dit te herkennen is. Hiervoor wordt hieronder uitgezocht wat de kenmerken zijn.

Buitenlands beleid

Volgens de auteur Justin Vaïsse heeft de ideologie van het neoconservatisme in de 21^e eeuw vijf kenmerken: In de eerste plaats moeten de Verenigde Staten een belangrijke, leidende rol spelen in het wereldtoneel. In de tweede plaats wordt het Amerikaanse leiderschap in de wereld gezien als iets positiefs, in tegenstelling tot het leiderschap van verleden grootmachten. Hierom moeten de Verenigde Staten ervoor zorgen dat zij deze wereldmacht blijven. In de derde plaats is er de afkeer van multilaterale besluitvorming. Volgens de neoconservatieven houden veel landen zich überhaupt niet aan deze afspraken, daarnaast zijn veel landen met een stem in multilaterale afspraken illegitiem vanwege hun gebrek aan democratie. De Verenigde Staten kunnen daarom beter unilateraal handelen. In de vierde plaats moeten de VS een groot militair arsenaal houden om hun positie in de wereld te verdedigen. Hun afkeer voor internationale besluitvorming maakt een leger noodzakelijk voor het unilaterale handelen. In de laatste plaats staat het principe van democratie centraal. Neoconservatieven vinden de democratie de norm in de wereld en keuren samenwerking met ondemocratische regimes ten strengste af. Volgens de neoconservatieven zijn deze regimes onethisch, onbetrouwbaar en komen er problemen van af die niet van een democratie afkomen.⁶⁰ Het is de onderliggende notie van goed en kwaad die hierin naar voren komt. Om het goede te verdedigen moet daarom het kwaad worden bestreden.

Het idee is dat de VS nu eenmaal de macht heeft en goed kan handelen; een andere

⁵⁸ "Rebuilding America's Defenses", *Project for the new American Century* (2000, September), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <https://web.archive.org/web/20131019051350/http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf>.

⁵⁹ *Imperial Designs*, 65-75, 93-103.

⁶⁰ "Why Neoconservatism still matters", 3-6.

supermacht zou dat waarschijnlijk niet doen. Daarom is de Verenigde Staten moreel verplicht om deze taak op zich nemen. De verwerping van vormen van multilateralisme is daarom ten strengste af te raden volgens het neoconservatisme ondocratische landen een gelijke stem hebben.⁶¹ De vijanden zijn in dit geval de landen die niet voldoen aan het stereotype van het Amerikaanse model, dat wil zeggen: niet-democratisch. Volgens de neoconservatieve doctrine is er slechts een manier om deze landen te overtuigen: met (de dreiging van) geweld. Een toepasselijke quote is hierbij: “Vrede door kracht”.⁶² De kracht van het neoconservatisme ligt in de zaak van ‘het gezonde verstand’. Wat hiermee bedoeld wordt is dat neoconservatieven geneigd zijn om hun standpunt de bestempelen als een vanzelfsprekende zaak en het standpunt van de rivaal als de manifestatie van het kwaad. Een middenpositie wordt om die reden gewantrouwd, het wijkt immers af van het vanzelfsprekende.⁶³ De uitspraak van Bush: “*You’re either with us, or against us*”⁶⁴, laat dit goed zien.

Er bestaat onder neoconservatieven een afkeer tegenover een strikt “realistische” aanpak in internationale omgeving. Moraliteit is bij neoconservatieven de absolute determinant; samenwerking met niet-democratieën is om die reden immoreel. Deze moraliteit kreeg onder Reagan als eerste aandacht toen de dreiging van de Sovjet-Unie als een aanval op de traditionele Amerikaanse waarden rondom het gezin en bedrijvigheid werd gezien; een aanval op het Amerikaanse model.⁶⁵ Rond de eeuwwisseling was moraliteit het terrein van buitenlands beleid geworden. Wanneer een staten die niet-democratisch waren werden bestempeld als ‘totalitair’ en konden niet als een partner worden gezien. Daarboven op kwam nog eens dat isolationisme – gepropageerd door een grote groep conservatieven – door de neoconservatieven werd afgewezen. Amerika moest strijden voor haar eigen moraal in de wereld⁶⁶

Centraliteit van Israël

Ieder boek wat te vinden is over het neoconservatisme zal dezelfde Joodse oorsprong beschrijven die het neoconservatisme kent: de trotskistische Joden in New York. Ook het grote aantal democratische partijleden – later Republikeins – dat neoconservatieve ideeën had bestond voor het grootste deel uit Joden.⁶⁷ Het is wellicht dan ook geen verassing dat onder de neoconservatieven een grote steun bestond voor Israël. Sterker nog: neoconservatieven pleitten in de jaren ’60 ervoor dat Israël een fundamenteel onderdeel werd in het buitenlandse beleid van de VS.⁶⁸ Een interview met Wolfowitz, jaren later, maakte duidelijk dat Israël ook wel als de springplank naar de rest van het Midden-Oosten wordt gezien; het idee is om de rest van het Midden-Oosten tevens naar Amerikaans model democratisch te maken.⁶⁹ De morele verantwoording voor de (haast) onvoorwaardelijke steun voor Israël is dat Israël de enige democratie van het Midden-Oosten is en daarmee de enige partner. Steun aan Israël zou daarom vooral politiek van aard zijn; niet vanuit religieuze of culturele zin. Dit laatste wordt echter betwijfeld door vele auteurs.⁷⁰

⁶¹ “Neoconservatism and American foreign policy”; Jim Lobe, “Neoconservatism in a nutshell”, *Lobe Log* (2016, 24 maart), geraadpleegd op 5 juni 2018, op: <https://lobelog.com/neoconservativism-in-a-nutshell/>.

⁶² Vrij vertaald: “*Peace through strength*”; “Why neoconservatism still matters”.

⁶³ Checgin Pan & Oliver Turner, “Neoconservatism as discourse: Virtue, power and US foreign policy”, *European Journal of International Relations* 23(1) (2017), 74-96, 91-92.

⁶⁴ “State of the Union address: Text of George Bush’s Speech”, *The Guardian* (2001, 21 september), geraadpleegd op 5 juni 2018, op: <https://www.theguardian.com/world/2001/sep/21/september11.usa13>.

⁶⁵ Jacob Heilbrunn, *They knew they were right: The rise of the Neocons*, (2009, Anchor Books, New York), 151-152.

⁶⁶ *They knew they were right*, 12-20.

⁶⁷ “The recent historiography of American Neoconservatism”, 481-484.

⁶⁸ *They knew they were right*, 66.

⁶⁹ *America Alone*, 22.

⁷⁰ 58-60.

Kernpunten

Uit het bovenstaande vallen de volgende het meest voor de hand liggende kenmerken te distilleren over het neoconservatisme rond de eeuwwisseling:

1. Het domein van het neoconservatisme is haast exclusief het terrein van internationale politiek.
2. In deze politiek zijn er duidelijk goede spelers en slechte spelers aan te wijzen.
3. De Verenigde Staten en haar democratische ideaal staan aan de goede kant, landen die niet-democratisch zijn ingericht staan aan de slechte kant.
4. Afspraken op basis van multilateraliteit houden in dat landen die aan de slechte kant staan mogen meebeslissen, daarom worden multilaterale afspraken afgewezen. De Verenigde Staten moeten unilateraal handelen.
5. De VS heeft hiervoor de middelen en moet deze middelen behouden, dan wel uitbreiden.
6. Om de dominante positie van de VS te beschermen moet de VS tegenstanders in een vroeg stadium uitschakelen.
7. Dit is ethisch verantwoord want de VS is democratisch en strijdt tegen niet-democratieën. Als de VS hiertegen strijdt dan wordt de wereld democratischer en daarmee beter.

Russisch-Amerikaanse betrekkingen

Om de invloed van het neoconservatisme te detecteren op de Amerikaanse reactie op een intern Russisch conflict is het van belang om te weten wat de relatie tussen de VS en Rusland was. Rusland was de erfgenaam van de Sovjet-Unie. De Sovjet-Unie, rivaal van de VS en vijand van de neoconservatieven, brokkelde in de jaren '80 af waarna in '91 Rusland ontstond. Begin jaren '80 is daarom als startpunt gekozen voor de Russisch-Amerikaanse betrekkingen.

Relatie Verenigde Staten en Sovjet-Unie

De jaren '70 hadden zich gekenmerkt door een Amerikaanse wil tot de-escalatie. De Amerikanen probeerden de spanningen tussen de VS en de SU niet te hoog op te laten lopen. Het impliciete gevolg was dat de Amerikaanse overheid hiermee de Sovjet-Unie erkende als haar gelijke, tot grote ontevredenheid van veel Amerikanen. Begin jaren '80 had de VS ook te maken met een imagocrisis. De gijzeling van Amerikaans ambassadepersoneel in Iran en de nog altijd niet vergeten oorlog in Vietnam zorgden voor gezichtsverlies van de Amerikaanse grootmacht.⁷¹ In de derde wereld speelden zich daarnaast veel conflicten af waarin vele Amerikanen de hand van de Sovjet-Unie zagen. Conflicten waar de Amerikanen niet de overhand konden krijgen. Om de Verenigde Staten weer op een voetstuk te plaatsen was er verandering nodig. En die verandering kwam in de vorm van president Reagan.⁷²

Reagan erkende de Sovjet-Unie niet als gelijke speler en wilde het imago van de VS verbeteren. Reagan zorgde ervoor dat er meer geld naar Defensie ging en probeerde actief de Sovjet-Unie te isoleren van de rest van de wereld.⁷³ Reagan had een wereldbeeld van goed en kwaad. Hierin was Amerika duidelijk goed en de Sovjet-Unie kwaad. De Sovjet-Unie was niet te vertrouwen volgens Reagan; internationale afspraken hadden hierdoor weinig nut.⁷⁴ Reagan's afkeer van multilateralisme betekende dat de VS sterk in de wereld moest staan. De kern was dus: unilateraal en krachtig handelen. Reagan had wel een grote angst voor een nucleaire Apocalyps. De VS en de SU zouden daarom niet tot een direct conflict komen.⁷⁵

Reagan's buitenlandse beleid kent een eigen naam: de *Reagan Doctrine*. In theorie betekende deze doctrine dat de VS anticommunistische strijders niet in de steek moest laten.⁷⁶ In de praktijk hield het in dat geopolitieke plannen van de Sovjet-Unie werden tegengewerkt. Dit gebeurde door het sturen van wapens en hulpmiddelen aan anticommunistische strijders overal in de wereld. De angst voor een kernoorlog weerhield Reagan van een directere confrontatie (lees: het sturen van Amerikaanse troepen).⁷⁷ Rebellen werden zo geframed tot *freedom fighters*. Het doel was niet langer détente met behoud van de status quo maar confrontatie met als doel om de Koude Oorlog te

⁷¹ Warren Cohen, *The New Cambridge History of Foreign Relations: Challenges to American Primacy, 1945 to the Present, Volume 4*, (2013, Cambridge University Press, New York), 209-211.

⁷² Doug Rossinow, *The Reagan Era: a History of the 1980s*, (2015, Columbia University Press, New York), 67-68.

⁷³ Raymond L. Garthoff, *The great transition : American-Soviet relations and the end of the Cold War*, (1994, Brookings Institution, Washington D.C.), 1-3.

⁷⁴ *The New Cambridge History of Foreign Relations*, 210-212.

⁷⁵ Martin MacCauley, *Russia, America and the Cold War, 1949-1991*, (2004, Longman, Harlow), 76-77; George Cyril Herring jr., *From colony to superpower : U.S. foreign relations since 1776*, (2008, Oxford University Press, New York), 864-866.

⁷⁶ Chester Pach, "The Reagan Doctrine: Principle, Pragmatism, and Policy", *Presidential Studies Quarterly* 36(1) (2006), 75-88, 75.

⁷⁷ *From colony to superpower*, 864-866.

winnen.⁷⁸

Hoewel er in het algemeen consensus bestaat over het idee dat Reagan zelf niet neoconservatief was, kan gesteld worden dat zijn retoriek wel neoconservatief is. Reagan's sterke scheiding tussen goed en kwaad, zijn wil om unilateraal te handelen en zijn wantrouwen tegenover andere ideologieën illustreren deze stelling.⁷⁹ Onder Reagan kwamen neoconservatieve denkers terecht in de regering.⁸⁰ Toch bestond er veel neoconservatieve kritiek op Reagan; Reagan trad volgens critici niet hard genoeg op tegen de Sovjets.⁸¹ Deze kritiek zou gedeeltelijk gelijk krijgen: onder Reagan verbeterde de relatie met de SU juist.

Aanvankelijk rezen de spanningen tussen de VS en de SU tot een niveau dat al twee decennia niet had plaatsgevonden. Een opstand in Polen werd onderdrukt door de communistische Poolse overheid. Als gevolg hiervan sanctioneerde de VS zowel Polen als de Sovjet-Unie met economische blokkades.⁸² Reagan bestempelde in zijn vele toespraken de Sovjet-Unie als het kwaad; ondertussen werden wapens naar anticommunistische guerrilla's in de hele wereld gestuurd.⁸³ Reagan's beleid leek in het voordeel van de VS te werken. Moskou steunde communisme op het Amerikaanse continent niet langer.⁸⁴ Reagan's nucleaire angst zorgden er desalniettemin voor dat de zogeheten *START-talks* – gesprekken tussen de Sovjets en Amerikanen om de nucleaire dreiging te verminderen – steeds frequenter plaatsvonden. Ook werden er handelsovereenkomsten gesloten tussen de grootmachten.⁸⁵

De Sovjet-Unie had structurele problemen die intern slechts beperkt werden bekritiseerd omdat de staatsideologie de problematische structuur voorschreef. De sterke ideologie maakte het dat de eerste drie Sovjetleiders ten tijde van Reagan: Brezjnev, Andropov en Tsjernenko, geen fundamentele verbetering teweegbrachten voor de heersende problemen.⁸⁶ De opvolger van Tsjernenko: Gorbatsjov, uitte wel openlijk kritiek en probeerde met zijn *perestroika* (hervormingen) en *glasnost* (openheid) een structurele verandering teweeg te brengen. Gorbatsjov wilde de economie van de Sovjet-Unie redden en de burgers meer inspraak geven. Dit kwam neer op democratische hervormingen en het toelaten van kapitalisme – zij het beperkt. Daarnaast deed Gorbatsjov afstand van het klassendenken en het vestigen van een communistische wereldhegemonie.⁸⁷ De grootste verbetering in de relatie tussen de grootmachten was het feit dat Gorbatsjov de leider werd van de Sovjet-Unie in '85.

Gorbatsjov's hervormingen werden toegejuicht in het Westen, de relatie tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie kreeg zo een plotselinge verbetering. De persoonlijke relatie tussen Reagan en Gorbatsjov en Reagan bleek goed en beide figuren zorgden ervoor dat er veel onderlinge bezoeken plaatsvonden. De resultaten hiervan waren onder andere dat er in '87 een

⁷⁸ James Bilisland, *The President, the State and the Cold War: Comparing the foreign policies of Truman and Reagan*, (2015, Routledge, New York), 105-108.

⁷⁹ *The Reagan Era*, 67-72.

⁸⁰ Gary Dorrien, *Imperial Designs: Neoconservatism and the New Pax Americana*, (2004, Routledge, New York), 7-9; Justin Vaïsse, "Why Neoconservatism still matters", *Foreign Policy* 20 (2010), 1-11, 2-6.

⁸¹ Robert Tucker, "What makes a neocon?", *the American interest* (z.d.), geraadpleegd op 12 oktober 2018, op: <https://www.the-american-interest.com/2008/03/01/what-makes-a-neocon/>.

⁸² *From colony to superpower*, 866-867.

⁸³ 867-875.

⁸⁴ Martin MacCauley, *Russia, America and the Cold War*, (2004, Longman, Harlow), 80-81.

⁸⁵ *The great transition*, 50-51; *Russia, America and the Cold War*, 80-81.

⁸⁶ Stephen Ambrose & Douglas Brinkley, *Rise to globalism : American foreign policy since 1938*, (1997, Pinguin Books, New York), 305-310, 403-407.

⁸⁷ Stephen Casey & Jonathan Wright, *Mental maps in the era of détente and the end of the Cold War, 1968-91*, (2015, Palgrave Macmillan, Basingstoke), 227-229; *Russia, America and the Cold War*, 82-83.

wapenreductieovereenkomst tot stand kwam en dat Reagan de Sovjet-Unie niet langer bestempelde als het 'Rijk van het Kwaad'.⁸⁸

Relatie ten tijde van Jeltsin

Bush sr. volgde Reagan op als president van de Verenigde Staten. Bush mocht dan wel Reagan's vicepresident zijn geweest; hij vond dat Reagan te vriendschappelijk met Gorbatsjov en de Sovjet-Unie was omgegaan. Kritiek bleek van korte duur en Bush sr. bleek al gauw zelf net zo goed enthousiast te zijn over de verbeterde relatie tussen de VS en de SU.⁸⁹ Gorbatsjov kondigde in '88, een jaar voor Bush sr. president werd, in een toespraak aan de Verenigde Naties enkele van de grootste veranderingen aan die de SU ooit zou meemaken: militaire uitgaven werden drastisch verminderd, Sovjetroepen trokken zich terug uit Oost-Europa en de Oost-Europese satellietstaten mochten hun eigen pad bepalen.⁹⁰ Bush beloofde in navolging van Gorbatsjov's beloftes dat Amerika zich niet zou bemoeien in Oost-Europa en de Sovjet-Unie niet zou beschamen. Gorbatsjov kondigde aan dat hij en andere Russen de Verenigde Staten niet meer als vijand zagen.⁹¹

Gorbatsjov had ten tijde van Reagan al een goed imago onder de Amerikaanse bevolking en de politieke elite. Ten tijde van Bush sr. kan Gorbatsjov's imago vergeleken worden met dat van een superster. Zijn economische en democratische hervormingen waren verantwoordelijk voor het buitenlandse heldendom maar in de Sovjet-Unie zelf daalde de reputatie van Gorbatsjov aanzienlijk.⁹² Na de val van de muur in '89 werd het duidelijk dat het Sovjetimperium ineen zou storten. Gorbatsjov's hoopte dat de hervormingen de Sovjet-Unie en het Warschaupact bij elkaar hielden. De hereniging van Duitsland in 1990 liet de eerste steen vallen – de Sovjets kregen hier op een financiële compensatie na niks voor terug.⁹³ Het terugtrekken van de Sovjets uit Afghanistan twee jaar eerder en het steunen van de Amerikanen in de Eerste Golfoorlog tegen een voormalig bondgenoot toonden hoe de VS de 'winnaar' van de Koude Oorlog was.⁹⁴ De Sovjet-Unie ging ten onder in '91. Met de val van de Sovjet-Unie verdween Gorbatsjov.

Rusland was de erfgenaam van de Sovjet-Unie. Jeltsin, rivaal van Gorbatsjov, werd de eerste president. De nationaal georiënteerde Jeltsin pleitte voor goede verstandhouding met de voormalige Sovjetrepublieken, maar niet een unie.⁹⁵ Washington had openlijk gepleit voor het behouden van de Sovjet-Unie, toen de unie echter uit elkaar viel stond Washington snel aan de kant van Jeltsin. Jeltsin verweet het communisme openlijk gruwelijkheden en wilde dat Rusland werd opgenomen in de 'club van Westerse democratieën'.⁹⁶ Vanuit Amerika bestond nu wens om Rusland 'bij zich te houden'; dit hield in dat er gepoogd werd om Rusland te veranderen in een Westerse democratie. Er bestond een grote antidemocratische oppositie in Rusland; de VS wilden dat deze groep niet aan de macht zou komen. Om aan de macht te blijven in Rusland gebruikte Jeltsin methodes die gelden als ondemocratisch – hij liet zelfs tanks schieten op het parlement. Jeltsin was de beste kandidaat voor de VS. De VS bleef Jeltsin daarom verdedigen uit strategische overwegingen.⁹⁷

Het duurde ten tijde van Jeltsin niet lang voordat de spanningen tussen de Verenigde Staten

⁸⁸ *Russia, America and the Cold War*, 84-87.

⁸⁹ *The great transition*, 375-377.

⁹⁰ Richard Sakwa, *The Rise and Fall of the Soviet Union 1917-1991*, (1999, Routledge, Londen), 448-451.

⁹¹ *Russia, America and the Cold War*, 89-90.

⁹² George W. Breslauer, *Gorbachev and Yelstin as Leaders*, (2002, University Press, Cambridge), 241-243; *Russia, America and the Cold War*, 90-91.

⁹³ *The New Cambridge History of Foreign Relations*, 232-233.

⁹⁴ *The New Cambridge History of Foreign Relations*, 227-233.

⁹⁵ Een totale autonomie van Rusland moet niet verondersteld worden. De landen zouden nog wel vallen binnen de "Russische invloedssfeer". De Sovjet-Unie viel uiteen in 15 landen waarvan Rusland er een was.

⁹⁶ *Gorbachev and Yelstin as Leaders*, 156-161.

⁹⁷ Svetlana Savranskaya, "Yeltsin and Clinton", *Diplomatic History* 42(4) (2018), 564-567, 564-567.

en Rusland weer toenamen. Nu de Koude Oorlog voorbij was de primaire bestaansreden van de NAVO verdwenen. Toch breidde de NAVO zich langzaam uit richting de grenzen van Rusland; iets waar Jeltsin fel tegen was. Dit was tevens een schending van de eerder gemaakte belofte dat de VS zich niet zou bemoeien in de regio. De zogeheten *partnerships* – een samenwerkingsverband waarin landen niet-NAVO-landen samenwerken met NAVO-landen – wantrouwde Jeltsin net zo goed. Jeltsin eiste dat Rusland met respect behandeld zou worden, hij probeerde echter tegelijkertijd goedkope leningen te krijgen van de VS.⁹⁸ Dit maakte Rusland's roep om respect minder krachtig. Jeltsin had een goede verstandhouding met de opvolger van Bush sr.: president Clinton. Als gevolg van de oorlog in Joegoslavië bereikte de relatie tussen de VS en Rusland daarentegen een dieptepunt. Jeltsin moest concluderen dat de relatie niet meer het oude niveau zou bereiken. De Russische opinie over de VS was wederom negatief. De Amerikaanse opinie was er een van teleurstelling.⁹⁹

De economie van Rusland stortte eind jaren '90 in en veel satellietstaten werden lid van de NAVO. Ondertussen voerde Rusland intern een oorlog tegen de Tsjetsjenen die internationaal sterk veroordeeld werd. Het werd duidelijk dat Rusland zich niet zou aanpassen aan een Amerikaanse wereldorde en Rusland raakte zo geïsoleerd. De verhouding tussen de Verenigde Staten en Rusland was ambivalent. Wederzijdse hoop op een goede relatie verminderde gestaag. Rusland was duidelijk geen grootmacht meer.¹⁰⁰

Relatie ten tijde van Poetin tot 11 september

Eind jaren '90 werd Poetin door Jeltsin aangesteld als premier en waarnemend president van de Russische Federatie. Poetin was een onbekend persoon voortkomend uit de geheime dienst. Zijn populariteit was aanvankelijk laag maar door middel van zijn successen in Tsjetsjenië zou hij populairder worden. Als gevolg van een bomaanslag in Moskou waar de Tsjetsjenen de schuld van kregen heropende Poetin een offensief op Tsjetsjenië. In korte tijd waren grote delen van Tsjetsjenië weer onder Russisch gezag. Als waarnemend president kon Poetin rechtstreeks campagne voeren voor de presidentsverkiezingen vanuit het Kremlin. De Russische media was zo veelal een weerspiegeling van Poetin's standpunt. Poetin werd uiteindelijk geïnaugureerd als president in mei 2000.¹⁰¹

Onder Poetin werd Rusland's teloorgang omgedraaid: Rusland groeide economisch snel en de macht van de staat werd vergroot. De jaren '90 werden geframet als een periode van problemen, de 21^e eeuw zou weer een eeuw moeten worden waarin Rusland haar plaats 'terugverdiende'.¹⁰² Dit terugverdienen hield in dat Rusland weer een plek zou opeisen op het wereldtoneel. Rusland onder Poetin betekende de wens van Rusland om weer een wereldmacht te zijn.¹⁰³

Rusland's wens om weer een wereldmacht te zijn was een trap tegen het zere been van de Verenigde Staten. Onder Jeltsin leek Rusland zich te schikken aan Amerikaans leiderschap in de wereld, Poetin ging daarentegen zijn eigen weg. Rusland werd zo eerder een tegenspeler van de VS dan een bondgenoot. Vanuit neoconservatief oogpunt was dit een tegenvaller. Zij pleitten immers voor een unipolaire wereld met de VS aan de top. De angst bestond voor een "Tweede Koude

⁹⁸ *The New Cambridge History of Foreign Relations*, 276-279.

⁹⁹ Leonid Bershidsky, "Bill Clinton and Boris Yeltsin missed historic opportunity", *Bloomberg* (2018, 31 Augustus), geraadpleegd op 12 oktober 2018, op: <https://www.bloomberg.com/view/articles/2018-08-31/clinton-and-yeltsin-missed-a-chance-to-change-russia-s-course>.

¹⁰⁰ *The New Cambridge History of Foreign Relations*, 279-280.

¹⁰¹ Vladimir Gelman, *Authoritarian Russia: analyzing Post-Soviet regime changes*, (2015, University Press, Pittsburgh), 64-68.

¹⁰² *Authoritarian Russia*, 72-81.

¹⁰³ Jeffrey Mankoff, "Russian foreign policy and the United States after Putin", *Problems of Post-Communism* (2008), 42-51, 42-43.

Oorlog”.¹⁰⁴

Toch was toen Bush jr. aan de macht kwam ruimte voor nieuwe hoop in de relatie tussen Rusland en de VS. In een ontmoeting tussen de Bush jr. en Poetin in Ljubljana uitten de presidenten zich positief uit over samenwerking in de toekomst. Poetin sprak over een mogelijk toekomstig bondgenootschap en over dialoog tussen de beide landen in het oplossen van wereldproblemen. Bush had zich voor zijn presidentschap negatief uitgelaten over de oorlog in Tsjetsjenië en de Russische overheid scherp veroordeeld. In Ljubljana leek alles echter goed.¹⁰⁵ Met de aanslagen op 11 september 2001 zouden de Russen en Amerikanen nog veel dichterbij elkaar komen.

¹⁰⁴ Richard Sakwa, “New Cold War or Twenty Years Crisis? Russia and International Politics”, *International Affairs* 84(2) (2008), 241-267, 241-247.

¹⁰⁵ “Transcript: Bush, Putin news conference”, *CNN* (2001, 18 juni), geraadpleegd op 13 oktober 2018, op: <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/europe/06/18/bush.putin.transcript/index.html>.

De situatie in Tsjetsjenië

Om te beoordelen of het neoconservatisme invloed heeft gehad op de reactie van de Amerikaanse overheid onder Bush jr. op de oorlog in Tsjetsjenië moeten een aantal zaken vastgesteld. In de eerste plaats moet duidelijk worden wat er zich afspeelde in Tsjetsjenië, in de tweede plaats moeten de reacties van de Amerikaanse overheid door de tijd heen vergeleken worden en in de derde plaats moeten de reacties beschreven worden van neoconservatieve bewindspersonen onder Bush en neoconservatieve denkers. Zo kan er mogelijk een interactie, dan wel: verband, ontdekt worden tussen het neoconservatisme en de Amerikaanse overheid.

Samenvatting conflict

De val van de Sovjet-Unie verliep niet zonder slag of stoot. Met de val van de Sovjet-Unie kreeg het Tsjetsjeense separatisme een kans om zich te manifesteren. Waar in andere niet-etnisch Russische gebieden binnen de Sovjet-Unie het de zittende macht gelukt was om in het zadel te blijven was er een Tsjetsjenië een radicale nationalistische oppositie die naar de macht greep. Tsjetsjenië was altijd een onderdeel geweest van Rusland. Toen de Tsjetsjenen verkiezingen hielden in '91 werden de verkiezingen dan ook ongeldig verklaard door Rusland. Dudaev, een nationalist, kwam als winnaar naar voren en mobiliseerde Tsjetsjenië tegen een Russische inval. Russische troepen verlieten Tsjetsjenië waarmee Rusland geen gezag meer kon uitvoeren.¹⁰⁶ Tsjetsjenië kende zo een feitelijke onafhankelijkheid.¹⁰⁷

De Sovjet-Unie viel uiteen in vijftien internationaal erkende landen; Tsjetsjenië behoorde echter niet tot deze vijftien. Tsjetsjenië was officieel onderdeel van Rusland. Het nieuwe Rusland onder Jeltsin opende in 1994 een offensief om Tsjetsjenië te veroveren. Rusland bombardeerde stedelijke gebieden met zware artillerie waardoor de Tsjetsjeense rebellen zich snel verstopten in de bergen. Vanuit hier gebruikten zij guerrillatactieken, of zelfs terroristische aanvallen. Het aantal doden aan Russische zijde was hierdoor erg hoog. De Russische militaire staf had zich voorbereid op een snelle inname, niet op een guerrillaoorlog.¹⁰⁸

In 1995 wisten de Tsjetsjeense rebellen Rusland ernstig gezichtsverlies te laten lijden. Door een gijzeling van een ziekenhuis bereikten de Tsjetsjeense rebellen een staakt-het-vuren.¹⁰⁹ Hiermee konden de rebellen zich hergroeperen om sterker te staan tegen Rusland. In 1996 verdreven de rebellen de Russen uit de hoofdstad van Tsjetsjenië; Grozny. De publieke steun voor de oorlog in Tsjetsjenië bereikte in Rusland een dieptepunt – vredesbesprekingen volgden.¹¹⁰ Tijdens de besprekingen werd de volgende afspraak gemaakt: Tsjetsjenië zou formeel onderdeel blijven van de Russische Federatie, na vijf jaar zou er opnieuw onderhandeld worden over de status van het land in de Kaukasus. In de praktijk had Tsjetsjenië sinds de onderhandelingen wederom totale autonomie.¹¹¹

Vlak voor de onderhandelingen stierf de Tsjetsjeense rebellenleider Dudaev door een

¹⁰⁶ Matthew Evangelista, *The Chechen Wars: Will Russia go the way of the Soviet Union?*, (2002, Brookings Institution Press, Washington D.C.), 15-20.

¹⁰⁷ John Russell, *Russia's war on terror*, (2007, Routledge, New York), 41.

¹⁰⁸ John Dyck, "The Chechnya Conflict", *Geopolitical Monitor* (2014, 14 oktober), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://www.geopoliticalmonitor.com/chechnya-conflict/>; Warren Cohen, *America's failing empire: U.S. foreign relations since the cold war*, (2005, Blackwell Pub, Malden), 74-80.

¹⁰⁹ "Chechen rebels' hostage history", *BBC* (2004, 1 september), geraadpleegd op 14 oktober 2018, op: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2357109.stm>.

¹¹⁰ Dmitri V. Trenin & Aleksei V. Malashenko, *Russia's restless frontier: The chechnya factor in post-soviet russia*, (2004, Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C.), 49-50.

¹¹¹ John Dyck, "The Chechnya Conflict", *Geopolitical Monitor* (2014, 14 oktober), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://www.geopoliticalmonitor.com/chechnya-conflict/>; *America's failing empire*, 74-80.

raketaanval. De nieuwe leider: Maskhadov, was gematigder dan Dudaev. De problemen zouden onder Maskhadov doch alleen maar toenemen. De centrale Tsjetsjeense autoriteit had steeds minder gezag en Tsjetsjenië versplinterde in een land van verschillende *warlords*. De economie zakte naar een pre-industrieel niveau en de radicale Islam deed haar intrede. In '98 had dit als resultaat dat Maskhadov kon kiezen tussen het invoeren van de sharia of zijn eigen ontslag; hij koos het eerste. Een groot aantal Tsjetsjenen voelde zich vervreemd van het oorspronkelijke doel: onafhankelijkheid. Ironisch genoeg werd een groot aantal Tsjetsjenen hierdoor pro-Moskou.¹¹²

In 1999 viel Rusland opnieuw Tsjetsjenië binnen. De aanleiding was een aanval van Tsjetsjeense jihadisten op Dagestan; een deelrepubliek van Rusland waar Rusland ook daadwerkelijk gezag had. De inval van de jihadisten werd gezien als een Tsjetsjeense aanval op Rusland zelf – en zo werd er ook gereageerd.¹¹³ Poetin was enkele dagen na de inval op Dagestan door President Jeltsin benoemd tot premier en waarnemend president. Als feitelijke leider van Rusland nam Poetin de persoonlijke verantwoordelijkheid voor het verslaan van de rebellen in Tsjetsjenië. Wederom werden stedelijke gebieden in Tsjetsjenië zwaar gebombardeerd door het Russische leger. Het bombardement werd geïntensiveerd na een terroristische aanslag in Rusland waarvan de Tsjetsjenen de schuld kregen. Poetin verklaarde de Tsjetsjeense overheid ongeldig en verklaarde dat Tsjetsjenië direct vanuit Moskou zou worden bestuurd.¹¹⁴

Het Russische offensief verliep in militair opzicht voorspoedig en al gauw moest alleen de hoofdstad, Grozny, nog vallen. Hier waren de gevechten het meest intens en de stad bleek moeilijk in te nemen. Het Russische leger verspreidde pamfletten met een controversiële eis aan het Tsjetsjeense volk: burgers moesten de stad binnen enkele dagen via een veilige cordon verlaten, hierna zou een nieuw Russisch offensief volgen. De stad werd enkele dagen na het verspreiden van de pamfletten hevig gebombardeerd en de Russen veroverden Grozny; veel Tsjetsjeense burgers lieten het leven tot grote internationale kritiek. Met de verovering van Grozny installeerde Moskou direct gezag. Vervolgens stelde Rusland een nieuwe president aan, een president die Tsjetsjenië binnen de Russische Federatie zou houden en de strijd tegen Tsjetsjeense guerrilla's voortzette.¹¹⁵

Poetin's uitgangspunt was dat over de vrede met de Tsjetsjenen onderhandeld kon worden; Tsjetsjenië zou echter niet dezelfde uitkomst als in '96 krijgen. Poetin liet met het aanstellen van een Moskougazinde president duidelijk zien dat Tsjetsjenië nu ook de facto onderdeel zou blijven van de Russische Federatie. Tsjetsjenië zou net zoals Dagestan een Russische deelrepubliek worden.¹¹⁶ De gevechten in Tsjetsjenië zouden na de aanstelling van een nieuwe Tsjetsjeens president nog langer doorgaan maar de hevigheid nam door de jaren af. Ook werd het een interne Tsjetsjeense strijd waaraan het Russische leger maar beperkt aan zou deelnemen. De in de bergen verstopte rebellen zouden geen vaste voet meer aan de grond krijgen buiten hun verstopplaatsen. Nieuwe projecten om Tsjetsjenië weder op te bouwen werden gefinancierd door het Kremlin wat de publieke opinie meer Moskou-gezind maakte in Tsjetsjenië.¹¹⁷ In 2009 waren de rebellen uitgeput en constateerde het anti-terrorismedecomité van de Russische Federatie dat het conflict in Tsjetsjenië voorbij was.¹¹⁸

Opvallend is hoe de conflicten in Tsjetsjenië door de Russische overheid geframed zijn. De aanval op Tsjetsjenië in 1994 werd door Jeltsin verdedigd omwille van het 'bewaren van de orde'.

¹¹² *Russia's war on terror*, 27-33.

¹¹³ "The Chechnya Conflict".

¹¹⁴ Mark Galeotti, *Russia's wars in Chechnya 1994-2009*, (2014, Osprey Publishing, New York), 52-55.

¹¹⁵ *Russia's wars in Chechnya*, 58-65.

¹¹⁶ *The Chechen wars: Will Russia*, 69-70.

¹¹⁷ "Chechnya Post-Conflict Reconstruction Plan", *Forum on Early Warning and Early Response* (2001, 2 januari), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://reliefweb.int/report/russian-federation/chechnya-post-conflict-reconstruction-plan>.

¹¹⁸ *The Chechen wars*, 69-82.

Tsjetsjenië wilde zich afscheiden maar hoorde wettelijk gezien bij Rusland, een militaire interventie was daarom 'nodig'.¹¹⁹ Toen onder Poetin in 1999 een nieuw offensief op Tsjetsjenië volgde was er minder sprake van wettelijke legitimeringen. Mede door de terroristische aanslagen die in Rusland hetzelfde jaar werden gepleegd werd het conflict geframed als een anti-terreuroperatie.¹²⁰ Poetin meende al langer dat er een wereldwijd netwerk van jihadisten was dat via Tsjetsjenië opereerde. Volgens Poetin onderschatten westerse landen de ernst van het terreur. Deze onderschatting veranderde drastisch met de aanslagen op de Twin Towers in 2001. Onder leiding van het Amerika begon het Westen nu zelf met een wereldwijde anti-terreuroperatie: *the Global War on Terror*. Rusland werd met haar oorlog in Tsjetsjenië zo een bondgenoot van het Westen in *the War on Terror*.¹²¹

Amerikaanse reacties

De Amerikaanse overheid voor 11 september 2001

De reactie van de Amerikaanse overheid van begin jaren '90 tot en met 2000 wordt gekenmerkt door een steeds groter wordende kritiek op de Russische overheid. Tijdens het eerste Tsjetsjeense conflict in '94 noemde toenmalig President Clinton het conflict in Tsjetsjenië een binnenlandse aangelegenheid. Clinton wilde een goede verstandhouding met Rusland. Zijn angst was dat kritiek op Jeltsin zou leiden tot een daling in Jeltsin's populariteit. Jeltsin werd in Washington geprezen om zijn democratische hervormingen. Een daling in Jeltsin's populariteit zou kunnen leiden tot een nieuwe Russische president die minder positief stond tegenover democratische hervormingen.¹²² Toen Rusland in 1999 opnieuw ten strijde trok tegen Tsjetsjenië zette Clinton een strengere toon op. Inmiddels waren de banden minder warm tussen de Russen en de Amerikanen. Clinton stelde dat Rusland 'een dure prijs' zou betalen voor het bombardement op Grozny.¹²³ Werkelijke sancties van de Amerikanen bleven uit.

In het jaar 2000 was meer dan de helft van de Tsjetsjeens bevolking het land ontvlucht. Ook bestonden er veel vermoedens dat Rusland oorlogsmisdaden zou hebben begaan; het bombardement op Grozny, verschillende vermeende executies van burgers en de algemene verpaupering waarin de bevolking van Tsjetsjenië leefde zijn hier voorbeelden van. Later kwamen hier ook nog beschuldigingen van gifgasaanvallen bij. De internationale gemeenschap reageerde kritisch en dreigde met het opleggen van sancties aan Rusland.¹²⁴

Het Amerikaanse Congres publiceerde in 2000 een rapport waarin de zorgen van de internationale gemeenschap bevestigd werden. Volgens het rapport werden er op grote schaal mensenrechten geschonden in Tsjetsjenië. Rusland werd ervan beschuldigd dat zij daarnaast de democratisering zouden terugdraaien.¹²⁵ Dat het Russische volk in steeds grotere mate de acties van de Russische overheid steunt geeft volgens het rapport aan dat Rusland haar rol in de democratische wereld op het spel zet. De Russische overheid zou de bevolking in Tsjetsjenië te veel controleren.

¹¹⁹ *Russia's war on terror*, 72-75.

¹²⁰ 77-81.

¹²¹ 89-94.

¹²² Elizabeth Bagot, "US Ambivalence and the Russo-Chechen Wars: Behind the Silence", *Stanford Journal of International Relations* 6(1) (2009), 32-37, 33-34.

¹²³ Vrij vertaald, origineel: "Pay a heavy price"; "Russia will pay for Chechnya", *BBC* (1999, 7 december), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/553304.stm>; James Gerstenzang & Richard C. Paddock, "Clinton calls on Russia to negotiate peace in Chechnya", *LA Times* (1999, 19 november), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <http://articles.latimes.com/1999/nov/19/news/mn-35314>.

¹²⁴ *Russia's war on terror*, 19; *Russia's wars in Chechnya*, 52-57.

¹²⁵ Jim Nichol, "Chechnya Conflict: Recent Developments", *Congressional Research Service* (2000, 3 mei), summary.

Daarnaast zou de Russische overheid de media censureren om negatieve berichtgeving rondom het conflict tegen te gaan.¹²⁶ Volgens het rapport heeft de VS wel begrip voor het bestrijden van terrorisme in de Kaukasus; dat was immers de legitimatie van het conflict door Rusland. Rusland zou echter transparanter moeten zijn, noodhulp moeten toestaan en internationale waarnemers moeten toelaten in Tsjetsjenië.¹²⁷

Bush jr. had voordat hij president scherpere kritiek op de Russische overheid. Bush pleitte voor het stopzetten van gelden vanuit het IMF en het opleggen van economische sancties aan Rusland. De Tsjetsjeense rebellen zagen zo in Bush jr. een kans op Amerikaanse steun.¹²⁸ Toen hij eenmaal president was deed Bush nagenoeg geen uitspraken meer over Tsjetsjenië.¹²⁹ De verandering in retoriek van de Amerikanen zou komen na 11 september 2001 – dit kwam echter niet ten goede aan de Tsjetsjeense rebellen¹³⁰

De Amerikaanse overheid na 11 september 2001

De gebeurtenissen op 11 september 2001 lieten de Amerikaanse retoriek rondom de oorlog in Tsjetsjenië compleet in het voordeel van Rusland veranderen. Poetin betoogde als eerste buitenlandse staatshoofd zijn medeleven aan de slachtoffers van de terroristische aanslagen op de *Twin Towers*. Poetin zou vervolgens de Amerikaanse reactie in de vorm van de *War on Terror* ondersteunen en bondgenoot worden van de Amerikanen. Poetin stelde al langer dat Rusland een oorlog vocht tegenover de internationale politieke Islam. De gebeurtenissen op 11 september lieten de VS eenzelfde oorlog voeren tegenover de politieke Islam. De oorlog die de VS zou voeren in Afghanistan en de oorlog die Rusland voerde in Tsjetsjenië konden in hetzelfde plaatje worden getrokken – en dat gebeurde.¹³¹ Gelijkijdig met de *War on Terror* verdween de kritiek van de Amerikaanse overheid op Rusland's rol in Tsjetsjenië nagenoeg compleet. President Bush jr. stelde in 2002 hetzelfde als wat Clinton had gezegd: het conflict in Tsjetsjenië was een intern conflict voor Rusland. Bush voegde hier echter nog aan toe dat Poetin het conflict op de beste manier probeerde op te lossen en het de terroristen waren die als schuldige zouden moeten worden aangewezen. Het narratief van de oorlog in Tsjetsjenië was zo plotseling 180 graden in het voordeel van de Russen gedraaid.¹³²

In welke mate de incorporatie van Rusland's oorlog in het *War-on-Terror*-narratief te wijten is aan enerzijds een veranderd beeld en aan de andere kant veranderde belangen blijft gissen. De meest gezaghebbende theorie stelt dat het narratief rondom de *War on Terror* ervoor had gezorgd dat men simpelweg anders ging kijken naar het conflict in Tsjetsjenië. Het conflict in Tsjetsjenië werd gezien binnen het frame van de *War on Terror*. Niet alleen zag men in de VS Rusland daadwerkelijk eenzelfde soort oorlog vechten tegen de politieke Islam (- en dus tegen een gevaar van de VS). Kritiek op het beleid van Rusland was impliciet ook kritiek op eigen beleid geworden. Als Rusland verantwoordelijk wordt gehouden voor mensenrechtenschendingen op internationale terroristen, dan zou de VS daar net zo goed verantwoordelijk voor kunnen worden gehouden aangezien de Amerikanen dezelfde vijand bevochten. Rusland was nu een bondgenoot in de strijd tegen het

¹²⁶ "Chechnya Conflict: Recent Developments", 15.

¹²⁷ 15-25.

¹²⁸ Ilyas Akhmadov & Nicholas Daniloff, *Chechnya's secret wartime diplomacy*, (2013, St. Martin's Press, New York), 62-64.

¹²⁹ Op het voorbeeld uit het vorige hoofdstuk na.

¹³⁰ "US Ambivalence and the Russo-Chechen Wars", 35; Dmitri V. Trenin, "The forgotten war: Chechnya and Russia's future", *Carnegie Endowment Policy Brief* (2003, 28 november), 1-8, 6.

¹³¹ *Russia's war on terror*, 89-92; "US Ambivalence and the Russo-Chechen Wars", 35.

¹³² "The forgotten war: Chechnya and Russia's future", 5.

terrorisme – en de VS had bondgenoten nodig. Amerikaanse zorgen over mensenrechtenschendingen in Tsjetsjenië bleven bestaan. Zware voordelingen en dreigingen van sancties bleven sinds 11 september uit vanaf Amerikaanse zijde.¹³³

Hoewel de Amerikaanse overheid stil was, hield de algemene kritiek op de oorlog in Tsjetsjenië niet op.¹³⁴ Om te weten wat de samenhang met het neoconservatisme is, is het nodig om het zwijgen van de Amerikaanse overheid – welke onder Bush gezien werd als neoconservatief – te vergelijken met de mening van neoconservatieve bewindslieden en neoconservatieve literatuur.

Neoconservatieve reactie vanuit de literatuur

Kijkend naar de neoconservatieve denkers die zich niet bevonden in de regering van Bush valt iets bijzonders op. Dezelfde zwijgzaamheid die te zien is bij de Amerikaanse overheid, is ook terug te vinden in de neoconservatieve denktanks. In de archieven van de grootste neoconservatieve denktanks valt op dat voor de *War on Terror* begon er veel kritiek op Rusland's beleid in Tsjetsjenië was. Er bestaat een groot mededogen met de Tsjetsjenen die gezien worden als vrijheidsstrijders. Nadat de *War on Terror* verklaard is, is in deze denktanks net zo goed nagenoeg geen kritiek te vinden.¹³⁵

Een voorbeeld hiervan is de politiek analist Ariel Cohen die schrijft voor de *Heritage Foundation*. Cohen roept in 1999 nog op tot het stopzetten van gelden naar Rusland vanuit het IMF, Rusland's democratie zou op het spel staan. Hij meent ook dat de VS militaire steun moet bieden aan andere Kaukasuslanden en Rusland gedwongen moet worden tot het accepteren van internationale afspraken en waarnemers. Volgens Cohen is door de situatie ook duidelijk geworden hoe racistisch en xenofob de politieke situatie in Rusland is.¹³⁶ Vier jaar eerder roept Cohen nog wel op tot het sturen van IMF-gelden naar Rusland, echter wel onder de voorwaarden dat Rusland zich zal ontwikkelen tot een vrije markteconomie en democratie.¹³⁷ Na de gebeurtenissen op 11 september uit Cohen geen kritiek meer op Rusland, integendeel! Cohen beschrijft, precies zoals de Amerikaanse overheid, Rusland als een bondgenoot in de strijd tegen terrorisme; alle zorgen rondom Tsjetsjenië zijn plotseling uit beeld.¹³⁸

De auteur Cohen is slechts een voorbeeld van de abrupte stop van kritiek rondom de oorlog in Tsjetsjenië. In andere (deels) neoconservatieve denktanks is net zo goed amper kritiek te vinden – in de meeste gevallen is er überhaupt geen informatie meer te vinden over Tsjetsjenië. Zowel de *American Enterprise Institute*, *Heritage Foundation*, *Hoover Institution*, *Hudson Institute* en *Federalist Foundation* zwijgen over de situatie in Tsjetsjenië. In alle denktanks is slechts een artikel te vinden

¹³³ Steven Pifer, "U.S. Policy on Chechnya", *U.S. Department of State Archive* (2002, 9 mei), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/rm/2002/10034.htm>.

¹³⁴ Simon Tisdall, "West turns a blind eye on the politics of exasperation", *The Guardian* (2004, 2 september), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://www.theguardian.com/world/2004/sep/02/chechnya.russia2>.

¹³⁵ In vijf verschillende denktanks is er gezocht naar kritiek over Tsjetsjenië, niet alle denktanks bestonden echter sinds de jaren '90. Er is gezocht met de zoektermen "Chechnya", "Chechen Wars", "Chechen Conflict", "Caucasus" en "Grozny" in de periode 01/1990-09/2001 en in de periode 09/2001-12/2009. Soms moest het startpunt later zijn vanwege de oprichtingsdatum van de denktank.

¹³⁶ Ariel Cohen, "The war in Chechnya: What is at stake?", *The Heritage Foundation* (1999, 30 november), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://www.heritage.org/europe/report/the-war-chechnya-what-stake>.

¹³⁷ Ariel Cohen, "The purposes of Russian aid: Supporting democratic capitalism", *The Heritage Foundation* (1995, 22 juni), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://www.heritage.org/europe/report/the-purposes-russian-aid-supporting-democratic-capitalism>.

¹³⁸ Ariel Cohen, "Russia-U.S.: A beautiful friendship?", *The Heritage Foundation* (2003, 20 februari), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://www.heritage.org/middle-east/commentary/russia-us-beautiful-friendship>.

met kritiek. De auteur blijkt echter een criticus van het neoconservatisme te zijn.¹³⁹ Het is misschien geen wonder dat ook de denktanks zelf weinig kritiek leveren op Rusland sinds 11 september. Neoconservatieve denktanks hebben immers vaak mensen uit het establishment als lid, dan wel als oprichter. In het geval van de *American Enterprise Institute* dient de denktank zelfs als beleidsschrijver. De denktanks representeren zo wellicht niet het establishment zelf, de banden met het establishment zijn er wel.¹⁴⁰

Neoconservatieve bewindspersonen

Neoconservatieve bewindspersonen onder Bush blijken na 11 september 2001 in lijn met de Amerikaanse overheid Rusland plotseling niet meer te bekritisieren. Zowel bewindspersonen als neoconservatieve denkers blijken echter wel gezamenlijk vertegenwoordigd te zijn in een organisatie:¹⁴¹ *the American Committee for Peace in the Caucasus/American Committee for Peace in Chechnya*. Deze organisatie had de volgende doelen: vrede in de Kaukasus, het verdedigen van de mensenrechten van de Tsjetsjenen en de ontwikkeling van een democratisch Rusland. Daarnaast had de organisatie veel kritiek op Rusland's handelen in Tsjetsjenië en beschouwde de organisatie de Tsjetsjenen als vrijheidsstrijders.¹⁴² Als gevolg van de *Boston Bombings* in 2009 is de organisatie opgedoekt en is de internetpagina van de organisatie verwijderd; de aanslagplegers bleken dezelfde vrijheidsstrijders te zijn waar de organisatie banden mee had.¹⁴³

Dezelfde bewindspersonen onder Bush, vertegenwoordigd in *the American Committee for Peace in Chechnya*, schreven ook bij *the Project for the New American Century* aan Bush' buitenlandse beleid. Dit is echter een aparte situatie, immers: Als bewindspersonen van Bush duidelijk kant kozen voor de Tsjetsjenen, waarom is het officiële beleid dan plotseling compleet stil over de Tsjetsjeense kwestie?¹⁴⁴

In feite blijkt het officiële beleid wellicht een beleid van zwijgzaamheid te zijn en de neoconservatieve bewindslieden bleven ook stil. De bewindslieden bleven daarentegen *the American Committee for Peace in Chechnya* steunen. De Tsjetsjeense zaak werd wellicht zo niet openlijk gesteund, achter de schermen gebeurde dat wel. Deze organisatie bleef immers Rusland veroordelen en zette zich in voor een Tsjetsjeense onafhankelijkheid.¹⁴⁵ Dit betekent dat er een discrepantie is tussen wat de Amerikaanse overheid officieel doet en wat neoconservatieve bewindslieden individueel doen. De Amerikaanse overheid steunde immers de Russische overheid in haar 'strijd tegen terrorisme' in Tsjetsjenië.

De situatie blijkt echter nog ingewikkelder. In veel gevallen blijken dezelfde neoconservatieve bewindslieden zich verenigd te hebben in *the Committee for the Liberation of Iraq*. Deze organisatie pleitte voor een inval in Irak, mede vanwege vermeende banden tussen islamitisch terrorisme en

¹³⁹ David Satter, "Slaughter in Beslan", *Hudson Institute* (2004, 23 november), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://www.hudson.org/research/3538-slaughter-in-beslan>.

¹⁴⁰ Kubilay Yado Arin, "The impact of neoconservative think tanks on American Foreign Policy", *E-International Relations* (2014, 26 mei), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://www.e-ir.info/2014/05/26/the-impact-of-neoconservative-think-tanks-on-american-foreign-policy/>.

¹⁴¹ Waarvan de informatie alleen nog via webarchieven terug te vinden is. Dit is erg vreemd voor een organisatie die een belangrijke rol heeft gespeeld in het contact tussen de VS en Tsjetsjenië.

¹⁴² "About ACPC", *The American Committee for Peace in Chechnya* (z.d.), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <http://web.archive.org/web/20010221232512/http://www.peaceinchechnya.org/about.htm>.

¹⁴³ Mark Ames, "Prisoners of the Caspian, Part One", *nsfwcorp* (2013, 30 mei), geraadpleegd op 13 juni 2018, op: <https://www.nsfwcorp.com/dispatch/prisoners-of-the-caspian-part-one/>.

¹⁴⁴ "Prisoners of the Caspian, Part One".

¹⁴⁵ John Laughland, "The Chechens' American friends", *The Guardian* (2004, 8 september), geraadpleegd op 14 oktober 2018, op: <https://www.theguardian.com/world/2004/sep/08/usa.russia>.

Saddam Hoessein.¹⁴⁶ Het was de Amerikaanse overheid en de neoconservatieve bewindslieden in Bush' regering echter in 2000 al duidelijk dat de Tsjetsjeense rebellen net zo goed banden hadden met Al-Qaeda.¹⁴⁷ Dit betekent dat in het geval van Irak islamitisch terrorisme een reden is tot inval maar in het geval van Tsjetsjenië islamitisch terrorisme geen reden is om de Tsjetsjenen niet meer te steunen.¹⁴⁸ De vraag die de journalist Ames dan ook terecht stelt is: Waarom maken de neoconservatieven een uitzondering voor de Tsjetsjenen als ze zich zo tegen terreur verzetten?¹⁴⁹

Er bestaan veel theorieën over de reden waarom de neoconservatieve bewindslieden de Tsjetsjenen bleven steunen terwijl de Amerikaanse overheid juist nu de Russische overheid steunde. Vooral met de kennis dat de Tsjetsjeense rebellen banden hadden met Al-Qaeda terwijl de VS als gevolg van de neoconservatieven de *War on Terror* had ontketend. Ames geeft zelf als reden dat de VS de grondstoffen van Tsjetsjenië wilden hebben; een onafhankelijk Tsjetsjenië was daarom het doel.¹⁵⁰ Dit onderzoek wijdt zich echter niet aan het falsificeren of bevestigen van theorieën over deze steun.

¹⁴⁶ "Prisoners of the Caspian, Part One".

¹⁴⁷ Tegenwoordig wordt veelal verondersteld dat Hoessein helemaal geen banden met AL-Qaeda had.

¹⁴⁸ Michael E. O'Hanlon, "Rumsfeld exaggerations: On the Saddam/ Al Qaeda Link", *Brookings* (2002, 2 oktober), geraadpleegd op 13 juni 2018, op: <https://www.brookings.edu/opinions/rumsfelds-exaggerations-on-the-saddamal-qaeda-link/>; "Members", *The American Committee for Peace in Chechnya* (z.d.), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: https://web.archive.org/web/20050407171752/http://www.peaceinchechnya.org:80/about_members.htm.

¹⁴⁹ "Prisoners of the Caspian, Part One".

¹⁵⁰ Mark Ames, "Prisoners of the Caspian, Part Two", *nsfwcorp* (2013, 31 mei), geraadpleegd op 13 juni 2018, op: <https://www.nsfwcorp.com/dispatch/prisoners-of-the-caspian-part-two/>; Mark Ames, "I Hope I Didn't Contribute To It", *nsfwcorp* (2013, 8 mei), geraadpleegd op 13 juni 2018, op: <https://www.nsfwcorp.com/dispatch/didnt-contribute/>; "American Committee for Peace in Chechnya", *Right Web* (2013, 26 april), geraadpleegd op 13 juni 2018, op: https://rightweb.irc-online.org/profile/american_committee_for_peace_in_chechnya/.

Conclusie

In eerste instantie lijkt het moeilijk om een antwoord te geven op de hoofdvraag: “Wat is de invloed van het neoconservatisme op de reactie van de Amerikaanse overheid onder Bush jr. op het Tsjetsjeniëconflict?”. Zoals uit het laatste hoofdstuk blijkt, hield de Amerikaanse overheid zich onder Bush jr. vooral sinds 11 september stil en daarmee lijkt de kous af. Als er immers geen reactie is, dan kan de hoofdvraag niet beantwoord worden. Wanneer de onderwerpen uit de verschillende hoofdstukken aan elkaar gekoppeld worden zijn er toch enkele interessante bevindingen.

Het is opvallend dat de Amerikaanse kritiek op de activiteiten van de Russische overheid in Tsjetsjenië samenvalt met de stand van de relatie tussen Rusland en Amerika. Toen die relatie begin jaren '90 goed was noemde toenmalig president van de VS Clinton het conflict in Tsjetsjenië een ‘binnenlandse aangelegenheid’. Nadat die relatie in de jaren '90 verslechterde, zei Clinton dat Rusland een ‘dure prijs’ zou betalen voor haar rol in het Tsjetsjeniëconflict. In het jaar 2000, wanneer Rusland onder Poetin duidelijk de overhand krijgt in het Tsjetsjeniëconflict, publiceert het Amerikaanse Congres een rapport met ernstige kritiek op de Russische overheid. Bush jr. roept zelfs op tot sancties tegen Rusland voordat hij president wordt. Na 11 september 2001, wanneer Rusland een bondgenoot is geworden in de strijd tegen terreur, houdt alle Amerikaanse kritiek plotseling op.

Nog opvallender is dat door neoconservatieve denktanks ook geen kritiek geuit wordt op de Russische overheid na 11 september 2001. Vóór deze datum worden er veel artikelen gepubliceerd waarin de Russische overheid bekritiseerd wordt. Na 11 september is er nagenoeg geen kritiek. Men kan zich afvragen of dit inhoudt dat ofwel de strategische belangen veranderd zijn, ofwel men in neoconservatieve kringen anders naar de rol van de Russische overheid in Tsjetsjenië is gaan kijken.

Feit is dat onder Poetin het conflict in Tsjetsjenië al door Rusland geframed was als een oorlog tegen islamitische terreur. Toen de Verenigde Staten in 2001 de *War on Terror* ontketenden – een wereldwijde oorlog tegen (islamitische) terreur – viel het conflict in Tsjetsjenië kennelijk binnen deze *War on Terror*. Hieruit kan volgen dat men in neoconservatieve kringen ook anders naar het conflict in Tsjetsjenië ging kijken. Het verklaart echter niet waarom veel neoconservatieve bewindslieden onder Bush, samen met neoconservatieve denkers, verenigd waren in een organisatie die nog steeds de Tsjetsjeense zaak steunde na 11 september 2001: *the American Committee for Peace in Chechnya*. Vooral wanneer duidelijk werd dat de Tsjetsjeense rebellen banden hadden met Al-Qaeda. Ook blijkt een deel van de neoconservatieve bewindslieden die bij *the American Committee for Peace in Chechnya* zaten ook lid waren van *the Committee for the Liberation of Iraq*. Deze laatste organisatie pleitte juist voor een inval in Irak vanwege vermeende banden tussen Hoessein en Al-Qaeda. Het neoconservatisme lijkt zo in ieder geval een aantal leden te hebben die zich inconsistent opstellen.

Hoewel het nog steeds onduidelijk is wat de invloed van het neoconservatisme op de Amerikaanse reactie op het Tsjetsjeniëconflict is, kan het volgende worden geconstateerd: De Amerikaanse overheid en neoconservatieve denktanks stopten hun kritiek op de Russische overheid gelijktijdig vanaf 11 september 2001. Er zijn banden tussen de Amerikaanse overheid en neoconservatieve denktanks in de zogeheten *American Committee for Peace in Chechnya*. Daarnaast zijn dezelfde bewindspersonen en denkers vertegenwoordigd in *the Project for the New American Century* die een grote invloed heeft gehad op het buitenlandse beleid van Bush. *The American Committee for Peace in Chechnya* steunde de Tsjetsjeense rebellen terwijl de Amerikaanse overheid een bondgenoot van de Russen was. Hiermee zijn sommige neoconservatieve bewindslieden en denkers in twee tegenovergestelde kampen: pro-Rusland en pro-Tsjetsjenen. Daarbovenop komt nog het feit dat het bekend was dat de Tsjetsjenen banden hadden met Al-Qaeda; de vijand waartegen de VS vocht, de vijand die de *Twin Towers* liet instorten.

Neoconservatisme blijkt in de praktijk niet eenduidig te zijn. Het beleid van de Bush' neoconservatieve regering staat immers haaks op wat er achter de schermen gebeurt. Of het neoconservatisme invloed heeft gehad op de reactie van de Amerikaanse overheid is moeilijk te zeggen, het impliceert namelijk een eenduidige invloed van het neoconservatieve gedachtegoed op Amerikaans beleid. In de praktijk blijkt de grens tussen neoconservatief denken en neoconservatieve praktijk, Amerika onder Bush, onduidelijk te zijn. Bewindslieden en denkers zijn verenigd in dezelfde organisatie die haaks staat op het officiële beleid van de Amerikaanse overheid. Deze constatering geven veel voer voor bedenkingen bij het neoconservatisme als ideologie. Er is echter meer onderzoek nodig om deze bedenkingen te toetsen. Daarom zal dit onderzoek moeten concluderen dat het thans te ingewikkeld is om het neoconservatieve denken en Bush' regering van elkaar te scheiden met de bestaande kennis. Het is daarom onmogelijk om de onderzoeksvraag te beantwoorden. Feit is dat zowel de Amerikaanse overheid als de neoconservatieve denktanks zwijgen over het conflict in Tsjetsjenië sinds 11 september 2001. Aan de oppervlakte is het conflict in Tsjetsjenië daarom een voorbeeld van neoconservatieve zwijgzaamheid.

Literatuur

- Ajami, F., "The Global Logic of the Neoconservatives", *World Politics* 30(3) (1978), 450-468.
- Akhmadov, I. & Daniloff, N., *Chechnya's secret wartime diplomacy*, (2013, St. Martin's Press, New York).
- Allhoff, F., "The War on Terror and the Ethics of Exceptionalism", *Journal of Military Ethics* 8(24) (2009), 265-288.
- Ambrose, S. & Brinkley, D., *Rise to globalism : American foreign policy since 1938*, (1997, Penguin Books, New York).
- Ames, M., "I Hope I Didn't Contribute To It", *nsfwcorp* (2013, 8 mei), geraadpleegd op 13 juni 2018, op: <https://www.nsfwcorp.com/dispatch/didnt-contribute/>.
- Ames, M., "Prisoners of the Caspian, Part One", *nsfwcorp* (2013, 30 mei), geraadpleegd op 13 juni 2018, op: <https://www.nsfwcorp.com/dispatch/prisoners-of-the-caspian-part-one/>.
- Ames, M., "Prisoners of the Caspian, Part Two", *nsfwcorp* (2013, 31 mei), geraadpleegd op 13 juni 2018, op: <https://www.nsfwcorp.com/dispatch/prisoners-of-the-caspian-part-two/>.
- Arin, K.Y., "The impact of neoconservative think tanks on American Foreign Policy", *E-International Relations* (2014, 26 mei), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://www.e-ir.info/2014/05/26/the-impact-of-neoconservative-think-tanks-on-american-foreign-policy/>.
- Bagot, E., "US Ambivalence and the Russo-Chechen Wars: Behind the Silence", *Stanford Journal of International Relations* 6(1) (2009), 32-37.
- BBC, "Chechen rebels' hostage history", (2004, 1 september), geraadpleegd op 14 oktober 2018, op: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2357109.stm>
- BBC, "Russia will pay for Chechnya", (1999, 7 december), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/553304.stm>.
- BBC, "UN condemns Russia over Chechnya", (2001, 20 april), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1288414.stm>.
- Bershidsky, L., "Bill Clinton and Boris Yeltsin missed historic opportunity", *Bloomberg* (2018, 31 Augustus), geraadpleegd op 12 oktober 2018, op: <https://www.bloomberg.com/view/articles/2018-08-31/clinton-and-yeltsin-missed-a-chance-to-change-russia-s-course>.
- Bilslund, J., *The President, the State and the Cold War: Comparing the foreign policies of Truman and Reagan*, (2015, Routledge, New York).
- Breslauer, G.W., *Gorbachev and Yelstin as Leaders*, (2002, University Press, Cambridge).
- Casey S. & Wright, J., *Mental maps in the era of détente and the end of the Cold War, 1968-91*, (2015, Palgrave Macmillan, Basingstoke).
- CNN, "Transcript: Bush, Putin news conference", (2001, 18 juni), geraadpleegd op 13 oktober 2018, op: <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/europe/06/18/bush.putin.transcript/index.html>.
- Cohen, A., "Russia-U.S.: A beautiful friendship?", *The Heritage Foundation* (2003, 20 februari), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://www.heritage.org/middle-east/commentary/russia-us-beautiful-friendship>.
- Cohen, A., "The purposes of Russian aid: Supporting democratic capitalism", *The Heritage Foundation* (1995, 22 juni), geraadpleegd op 12 juni 2018, op:

<https://www.heritage.org/europe/report/the-purposes-russian-aid-supporting-democratic-capitalism>.

- Cohen, A., “The Rise of Putin : What it means for the Future of Russia”, *The Heritage Foundation* (2000, 28 maart), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: <https://www.heritage.org/europe/report/the-rise-putin-what-it-means-the-future-russia>.
- Cohen, A., “The war in Chechnya: What is at stake?”, *The Heritage Foundation* (1999, 30 november), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://www.heritage.org/europe/report/the-war-chechnya-what-stake>.
- Cohen, W., *America’s failing empire: U.S. foreign relations since the cold war*, (2005, Blackwell Pub, Malden).
- Cohen, W., *The New Cambridge History of Foreign Relations: Challenges to American Primacy, 1945 to the Present, Volume 4*, (2013, Cambridge University Press, New York).
- Davis, M., “New Left: political movement”, *Encyclopaedia Britannica* (z.d.), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <https://www.britannica.com/topic/New-Left>.
- Dorrien, G., *Imperial Designs: Neoconservatism and the New Pax Americana*, (2004, Routledge, New York).
- Drew, E., “The Neocons in Power”, *The New York Review* (2003, 12 juni), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: <http://www.nybooks.com/articles/2003/06/12/the-neocons-in-power/>.
- Dyck, J., “The Chechnya Conflict”, *Geopolitical Monitor* (2014, 14 oktober), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://www.geopoliticalmonitor.com/chechnya-conflict/>.
- El-Shibiny, M., *Iraq a lost war*, (2010, Palgrave MacMillan, New York).
- Evangelista, M., *The Chechen Wars: Will Russia go the way of the Soviet Union?*, (2002, Brookings Institution Press, Washington D.C.).
- Forum on Early Warning and Early Response, “Chechnya Post-Conflict Reconstruction Plan”, (2001, 2 januari), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://reliefweb.int/report/russian-federation/chechnya-post-conflict-reconstruction-plan>.
- Fowler, J., “Genocide Watch: Chechnya”, *United States Holocaust Memorial Museum* (2001, 1 februari), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: <https://www.ushmm.org/confront-genocide/speakers-and-events/all-speakers-and-events/genocide-watch-chechnya>.
- Galeotti, M., *Russia’s wars in Chechnya 1994-2009*, (2014, Osprey Publishing, New York).
- Garthoff, R.L., *The great transition : American-Soviet relations and the end of the Cold War*, (1994, Brookings Institution, Washington D.C.).
- Gelman, V., *Authoritarian Russia: analyzing Post-Soviet regime changes*, (2015, University Press, Pittsburgh).
- Gerstenzang, J. & Paddock, R.C., “Clinton calls on Russia to negotiate peace in Chechnya”, *LA Times* (1999, 19 november), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <http://articles.latimes.com/1999/nov/19/news/mn-35314>.
- Haar, R., “Explaining George W. Bush's Adoption of the Neoconservative Agenda after 9/11”, *Politics & Policy* 38(5) (2010), 965-990.
- Halper, S. & Clarke, J., *American Alone: The Neo-conservatives and the global order*, (2004, Cambridge University Press, New York).
- Healy, M., “Clinton Defense Budget Cuts Into Troops”, *LA Times* (1993, 27 maart), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: http://articles.latimes.com/1993-03-27/news/mn-15800_1_defense-budget.
- Heilbrunn, J., *They knew they were right: The rise of the Neocons*, (2009, Anchor Books, New York).

- Herring, G.C., *From colony to superpower: U.S. foreign relations since 1776*, (2008, University Press, Oxford).
- High, B., "The recent historiography of American Neoconservatism", *The Historical Journal* 52(2) (2009), 475-491.
- Howe, H., "The New York Intellectuals", *Dissent Magazine* (1969, 1 oktober), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: https://www.dissentmagazine.org/online_articles/irving-howe-voice-still-heard-new-york-intellectuals.
- Human Rights Watch, "Russian Federation/Chechnya: Human Rights Concerns for the 61st Session of the U.N. Commission on Human Rights", (z.d.), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: <http://pantheon.hrw.org/legacy/english/docs/2005/03/10/russia10298.htm>.
- Ifill, G., "Clinton's economic plan: The Spending Cuts; A Wide Swath, in Earth and in the Sky", *The New York Times* (1993), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: <https://www.nytimes.com/1993/02/18/us/clinton-s-economic-plan-the-spending-cuts-a-wide-swath-on-earth-and-in-the-sky.html>.
- Kristol, I., "American Intellectuals and Foreign Policy", *Foreign Affairs* 45(4) (1967), 594-609.
- Kristol, I., "Neoconservatism: The autobiography of an idea", *The New Republic* (1995), 35-37.
- Laughland, J., "The Chechens' American friends", *The Guardian* (2004, 8 september), geraadpleegd op 14 oktober 2018, op: <https://www.theguardian.com/world/2004/sep/08/usa.russia>.
- Lobe, J., "Neoconservatism in a nutshell", *Lobe Log* (2016, 24 maart), geraadpleegd op 5 juni 2018, op: <https://lobelog.com/neoconservatism-in-a-nutshell/>.
- MacCauley, M., *Russia, America and the Cold War, 1949-1991*, (2004, Longman, Harlow).
- Mankoff, J., "Russian foreign policy and the United States after Putin", *Problems of Post-Communism* (2008), 42-51.
- Marshall, J.M., "Remaking the World: Bush and the Neoconservatives", *The New York Times* (2003, 21 oktober), geraadpleegd op 14 juni 2018, op: https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/cfr/international/20031101FAREVIEWESSAY_v82n6_marshall.html?pagewanted=print&position=&position.
- McGlinchey, S., "Neoconservatism and American foreign policy", *E-International Relations* (2009, 1 juni), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <http://www.e-ir.info/2009/06/01/neo-conservatism-and-american-foreign-policy/>.
- Melville, A. & Shakleina, T., *Russian foreign policy in transition: Concepts and realities*, (2005, CEU Press, New York).
- Nichol, J., "Chechnya Conflict: Recent Developments", *Congressional Research Service* (2000, 3 mei).
- O'Hanlon, M.E., "Rumsfeld exaggerations: On the Saddam/ Al Qaeda Link", *Brookings* (2002, 2 oktober), geraadpleegd op 13 juni 2018, op: <https://www.brookings.edu/opinions/rumsfelds-exaggerations-on-the-saddamal-qaeda-link/>.
- Pach, C., "The Reagan Doctrine: Principle, Pragmatism, and Policy", *Presidential Studies Quarterly* 36(1) (2006), 75-88.
- Pan, C. & Turner, O., "Neoconservatism as discourse: Virtue, power and US foreign policy", *European Journal of International Relations* 23(1) (2017), 74-96.
- Pfiffner, J.P. & Phytian, M., *Intelligence and national security policymaking on Iraq : British and American perspectives*, (2008, Texas University Press, Austin).

- Pifer, S., "U.S. Policy on Chechnya", U.S. Department of State Archive (2002, 9 mei), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/rm/2002/10034.htm>.
- Project for the new American Century, "Rebuilding America's Defenses", (2000, september), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <https://web.archive.org/web/20131019051350/http://www.newamericancentury.org/>.
- Project for the new American Century, "Statement of principles", (z.d.), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <https://web.archive.org/web/20060314214039/http://www.newamericancentury.org/state-mentofprinciples.htm>.
- Right Web, "American Committee for Peace in Chechnya", (2013, 26 april), geraadpleegd op 13 juni 2018, op: https://rightweb.irc-online.org/profile/american_committee_for_peace_in_chechnya/.
- Rossinow, D., *The Reagan Era: a History of the 1980s*, (2015, Columbia University Press, New York).
- Ruotsila, M., "Michael Harrington: American activist and author", *Encyclopaedia Britannica* (z.d.), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <https://www.britannica.com/biography/Michael-Harrington-American-activist-and-author>.
- Russell, J., *Russia's war on terror*, (2007, Routledge, New York).
- Sakwa, R., *The Rise and Fall of the Soviet Union 1917-1991*, (1999, Routledge, Londen).
- Satter, D., "Slaughter in Beslan", *Hudson Institute* (2004, 23 november), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://www.hudson.org/research/3538-slaughter-in-beslan>.
- Savranskaya, S., "Yeltsin and Clinton", *Diplomatic History* 42(4) (2018), 564-567.
- Steinfels, P., *The neoconservatives: The Men Who Are Changing America's Politics*, (1979, Simon & Schuster, New York).
- Sussman, S., "Reheating the Cold War: US, Russia, and the Revival Rollback", *Perspectives on Global Development and Technology* 16(6) (2017), 736-755.
- The American Committee for Peace in Chechnya, "About ACPC", (z.d.), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <http://web.archive.org/web/20010221232512/http://www.peaceinchechnya.org/about.htm>.
- The American Committee for Peace in Chechnya, "Members", (z.d.), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: https://web.archive.org/web/20050407171752/http://www.peaceinchechnya.org:80/about_members.htm.
- The Guardian, "State of the Union address: Text of George Bush's Speech", (2001, 21 september), geraadpleegd op 5 juni 2018, op: <https://www.theguardian.com/world/2001/sep/21/september11.usa13>.
- The Washington Post, "Text of President Bush's 2002 State of the Union Address", (2002, 29 januari), geraadpleegd op 5 juni 2018, op: <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/transcripts/sou012902.htm??noredirect=on>.
- The White House, "The National Security Strategy of the United States of America", (2002, September), geraadpleegd op 5 juni 2018, op: <https://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>.
- Tisdall, S., "West turns a blind eye on the politics of exasperation", *The Guardian* (2004, 2 september), geraadpleegd op 12 juni 2018, op: <https://www.theguardian.com/world/2004/sep/02/chechnya.russia2>.

- Trenin, D.V., "The forgotten war: Chechnya and Russia's future", *Carnegie Endowment Policy Brief* (2003, 28 november), 1-8.
- Trenin, D.V. & Malashenko, A.V., *Russia's restless frontier: The chechnya factor in post-soviet russia*, (2004, Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C.).
- Tucker, R., "What makes a neocon?", *the American interest* (z.d.), geraadpleegd op 12 oktober 2018, op: <https://www.the-american-interest.com/2008/03/01/what-makes-a-neocon/>.
- Tyler, P.E., "U.S. strategy plan calls for insuring no rivals develop", *The New York Times* (1992), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <https://www.nytimes.com/1992/03/08/world/us-strategy-plan-calls-for-insuring-no-rivals-develop.html>.
- Vaisse, J., *Neoconservatism : The biography of a movement*, (2010, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts).
- Vaisse, J., "Why Neoconservatism still matters", *Foreign Policy* 20 (2010), 1-11.
- Wald, A.M., *The New York Intellectuals*, (1987, The University of North Carolina Press, Chapel Hill).
- Wolfowitz, P.D., "Clinton's first year", *Foreign Affairs* (1994), geraadpleegd op 4 juni 2018, op: <https://www.foreignaffairs.com/articles/1994-01-01/clinton-s-first-year>.
- Zagacki, K.S., "The priestly rhetoric of neoconservatism", *Western Journal of Communication* 60(2), 168-187.